

**'Weet je
geen maat te
houden, dan
verlies je de
deugd'**

- Emanuel Rutten

**'Het licht van de
Schrift geeft altijd
weer ongekend
hoopgevend
perspectief'**

- Kees van der Staaij

**'De tuimelgeest
regeert'**

- Richard Toes

**'Het goede blijkt vaak
een maatje te groot
voor de macht en kan
dan als bedreigend
worden ervaren'**

- John van Eck vdm

2025

SPECIAL

Licht en inzicht

Een bloemlezing om kennis van te nemen

wi.sgp.nl

'Zicht biedt u een bredere blik en een verantwoorde visie op actuele ontwikkelingen. Interessant en inspirerend.'

Aanbevolen!

Chris Stoffer
Voorzitter van de SGP-fractie
in de Tweede Kamer
der Staten-Generaal

Zicht

Meer of beter Zicht?

Beste lezer,

U heeft nu een bijzondere *Zicht*-editie in handen. De redactie heeft een aantal interviews, artikelen en columns uit de laatste jaargangen van ons tijdschrift verzameld en gebundeld tot een bloemlezing. Ter kennismaking.

U treft bijvoorbeeld een interview aan met Emmanuel Rutten, hoogleraar filosofie. Openhartig vertelt hij over de verhouding tussen geloof en wetenschap. Een heel ander verhaal is de historisch getinte bijdrage van Menno de Bruyne over de verkiezingsmotto's van de SGP. Is Bert-Jan Ruissen in het Europees Parlement een roepende in de woestijn? Lees zijn 'Blik vanuit Brussel'. Dichter bij huis vertellen een wethouder en zes lokale politici iets over de politieke situatie in hun gemeente. Columns over de moderne tuimelgeest en de gewenste nieuwe bestuurscultuur prikkelen tot verder doordenken. Helemaal vooraan staat de Bijbelstudie over christelijk burgerschap.

Het doel van ons tijdschrift is dat u beter zicht krijgt op actuele ontwikkelingen in maatschappij en politiek. Juist in deze roerige tijden is het belangrijk om als christen te weten waar je voor staat. En waarom. We zijn op zoek naar mensen die deze doelstelling steunen. Dat kan door donateur te worden van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP. Daarmee geeft u ons denkwerk een duwtje in de rug, zodat wij op onze beurt SGP-politici meer ruggensteun kunnen geven.

Achterin dit nummer staat uitgelegd hoe u het blad *Zicht* elk kwartaal in huis kunt krijgen en ons instituut kunt steunen. Kies de vorm van steun die het beste bij u past: Goud, Zilver of Brons. Misschien heeft u ook suggesties voor verbetering van ons tijdschrift? Daar nemen we graag kennis van. Neem contact met ons op via wi@sgp.nl of telefoon 010-7200785. Alvast veel dank voor uw reactie!

AUTEUR

drs. Jan Schippers
Eindredacteur

Zicht

Zicht stelt zich ten doel de bevordering van een wetenschappelijk verantwoorde bezinning op actuele politieke en maatschappelijke ontwikkelingen, in het licht van de bijbelse grondslagen en reformatorische levensbeschouwing. Het tijdschrift is opiniërend en thematisch van karakter.

Inhoudsopgave

Blikopener	03	Meer of beter Zicht?	drs. Jan Schippers
Bijbelstudie	06	Het goede en de macht	dr. J. van Eck vdm
Interview	10	Theïsme vormt een mogelijksvoorwaarde voor geloof in wetenschap	Arjan Bassa en Gerard van Rijswijk
Focus	18	De tuimelgeest regeert	dr. Richard Toes
Blik vanuit Brussel	20	Een roepende in de woestijn?	ir. Bert-Jan Ruissen
Thema artikel	24	In één zin zeggen wie je bent	drs. Menno de Bruyne
Brandpunt	32	Een nieuwe bestuurscultuur vergt Jobsgeduld	dr. Josine Teeuw
Lokaal vizier	34	Over besturen met een SGP'er	drs. Jan Schippers
Politiek klassiek	38	Voorsprong door techniek?	drs. Jan Schippers
Lokaal vizier	46	Politieke situatie in de zes gemeenteraden	mr. Aarnout van Gelder MA
Perspectief	49	Licht in de duisternis	mr. Kees van der Staaij
Colofon	50	Zicht in huis halen?	

wi.sgp.nl

Highlights

'In de woke-beweging zitten best goede elementen.'

10 IN GESPREK MET EMANUEL RUTTEN
Arjan Bassa en Gerard van Rijswijk

'Ook de SGP is afhankelijk van beeldvorming en doet eraan mee.'

24 VIER DECENNIA 'SGP-VERKIEZINGSMOTTO'S'
Menno de Bruyne

Licht in de duisternis

49 PERSPECTIEF
Kees van der Staaij

AUTEUR

dr. J. van Eck
vdm, classicus
en emeritus
legerpredikant

Het goede en de macht

Toen mij gevraagd werd een Bijbelstudie met betrekking tot het thema 'burgerschapsvorming' te schrijven, moest ik meteen aan deze woorden denken. Ze komen uit Paulus' brief aan de Romeinen maar na enige eeuwen waren ze ook op een vloer in het belastingkantoor in Caesarea te lezen als aansporing om je belasting te betalen. Het Romeinse rijk was inmiddels christelijk geworden en de belastingdienst vond het kennelijk een goed idee om het gezag van Paulus in te zetten voor de belastinginning. Zou men doorgehad hebben dat Paulus' woorden, zoals ze op die plek te lezen waren een verschraling hadden ondergaan?

BURGERLIJK CHRISTENDOM

De vraag is wat hier 'het goede' is. In het belastingkantoor verschrompelt het goede tot

belasting betalen. Wie dat niet doet, zal ervaren dat wat Paulus hier 'de macht' noemt ook werkelijk macht is. Macht die ons maken en breken kan en die niet rust voor het haar verschuldigde geld betaald is.

Meestal waakt de macht ook over de publieke zeden en stelt ze regels voor de handel en het financieel verkeer; om een paar terreinen te noemen waar zij haar invloed laat gelden. Ook bemoeit zij zich met wat wij en onze kinderen leren. Op al die terreinen zegt de macht: Wie zich volgens de regels gedraagt, die zal geen last van ons hebben. Het goede doen is dan: zich houden aan de regels die de overheid stelt, ofwel: zich als een goede burger gedragen.

Wie opgroeit in een door het christelijk geloof gestempelde samenleving, kan gemakkelijk de indruk krijgen dat ook Paulus dit bedoelde toen hij schreef aan de christenen in Rome: het 'burgerlijk christendom' zoals dat in het gekerstende deel van de wereld gangbaar werd en zoals dat zich eeuwen heeft gehandhaafd. De tekst op de vloer van het belastingkantoor in Caesarea is er een vroeg voorbeeld van.

Toch is in de christelijke gemeente altijd het

BIJBELTEKST

'Wilt gij nu de macht niet vrezen, doe het goede, en gij zult lof van haar hebben.'

ROMEINEN 13:3B

‘De christelijke gemeente is altijd in het besef blijven leven dat een ‘burgerlijk christendom’ niet toereikend is.’

besef blijven leven dat een ‘burgerlijk christendom’ niet toereikend is en dat Paulus, en de andere bijbelschrijvers, méér van gelovigen verwachten. In onze tijd, nu Bijbel en publieke moraal meer en meer uiteen gaan lopen, vervaagt ook het burgerlijk christendom. Zozeer dat we er soms met heimwee aan terugdenken. Eens te meer klemmt dan de vraag: Wat bedoelt Paulus hier met ‘het goede’?

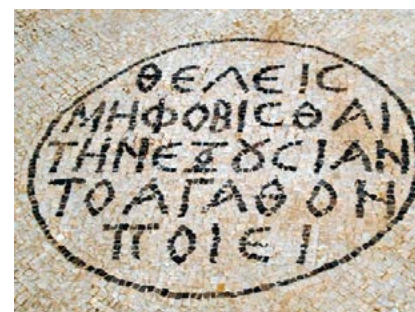
ONTFERMING

Voor Paulus bestaat het goede in de dienst aan God: ‘Ik bid u dan, broeders, door de ontfermingen van God, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en God welbehaaglijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst’, zegt hij aan het begin van hoofdstuk 12. Als Paulus zich daar beroept op de ‘ontfermingen’ van God, dan vat hij met dat ene woord samen waarover het in de elf voorafgaande hoofdstukken was gegaan. Ontferming is hier meer dan een gevoel van medelijden zonder verdere consequenties. Als God zich over ons mensen ontfermt, moet dat tot verlossing leiden. Gods ontferming gaat zover dat Hij er zijn eigen Zoon voor gaf. In Christus schonk Hij ons vergeving en eeuwig leven, dat wat voor onze verlossing nodig was (Rom. 8:32ev.). Dat alles klinkt mee in het woord ‘ontfermingen’, in het meervoud om aan te geven dat God ‘één en al ontferming’ is als Hij ons ziet in onze ellende. Heel de gloed van Gods liefde klinkt in dit woord ‘ontfermingen’ mee en die gloed doortrekt ook het christelijk leven. De christen wil niets liever dan de ontferming die hij in God en Christus heeft gezien ook met anderen delen. Hij doet dat door de gaven die hij van Christus kreeg in dienst te stellen van zijn medegelovigen (12:3-8), door medemensen zich aan de gloed van

Christus’ liefde te laten warmen (9-11), door in bidden en hopen te volharden als men te-gengewerkt wordt (13), door mee te leven in verdriet en vreugde (15). In dit alles reso-neert de ontferming van God en wordt Gods liefde zichtbaar zoals die gestalte kreeg in Christus. Dit alles niet als wettisch streven maar als spontane reactie op de ontferming die men in Christus zag.

EEN STRATEGIE MET EEN BELOFTE

Dit gaat het verst als Paulus ons liefde tot onze vijanden gebiedt, of, concreet, tot de-genen die ons tegenwerken of vervolgen (14, 17a, 19-20). Als ergens duidelijk wordt dat het ‘goede’ dat Paulus bedoelt op Christus teruggaat, dan hier. In Christus laat God zien dat Hij vijanden liefheeft, uit deernis met wat er van hen geworden is. Iets van die vijands-liefde zal zich ook in het leven van de christen laten zien, die weet van Gods ontferming te leven. Vijandsliefde is meer dan ‘niets terug doen’. Het is – ook aan je vijand – ‘het góede doen’. Hem eten geven als hij honger heeft en drin-ken als hij dorst heeft en hem zo in Gods ontferming laten delen. Paulus wil de gelovigen aan wie hij schrijft weerbaar maken en voor-ziet hen van een strategie: ‘Word door het kwade niet overwonnen, maar overwin het kwade door het goede’ (21). Die strategie heeft de gelovige ook ten op-zichte van de macht te volgen, vervolgt Pau-lus in hoofdstuk 13 zijn betoog. Dat betekent: haar erkennen en respecteren, want zij regelt het publieke leven als dienaar van God, en tegelijk haar het ‘goede’ laten zien dat we in Christus van God hebben gekregen. Dat goede blijkt vaak een maatje te groot voor de macht en kan dan als bedreigend worden ervaren. Dat kan spanning geven

die tot tegenwerking en zelfs vervolging kan leiden. Macht is hard. Zij kan ons maken en breken. (Vraag maar aan de ouders die ge-troffen werden door het toeslagenbeleid.) En als zij die hardheid door wil zetten kan ontferming als een sta-in-de-weg worden gezien. (Vraag maar aan de ambtenaren die vragen stelden bij het rond de toeslagen ge-volgde beleid.) Dan komt het op volhouden aan. Het kwade mag niet winnen. Paulus wil dat de gelovigen in Rome goede burgers zijn, die de macht respecteren en haar betalen voor haar dienst (13: 6-7). Maar bovenal wil hij dat zij haar het goede laten zien dat zij van Christus leerden, en daar-bij vervolging of tegenwerking niet vrezin. Paulus sterkt hen met een belofte: Houd vast aan het goede dat je van Christus leerde en vrees de macht daarbij niet. Een keer zal zij inzien wat het wáárljk goede is. Dán zul je lof van haar hebben.

BIJBELSE PRAKTIJK

Het boek Handelingen laat ons zien hoe Paulus’ strategie – die ook de strategie van Petrus was (1 Petrus 2:11-17) – in de praktijk werkte. Men eert het geestelijk en wereldlijk gezag, maar aan een verbod om in Jezus’ naam te spreken onderwerpt men zich niet: ‘Men moet God meer gehoorzaam zijn dan

mensen’ (Hand. 5:29). Ook op menselijk niveau zien we bijzondere dingen gebeu-ren. In Handelingen 16 verandert een harde dienstklopper die verdachten meteen maar in de diepste kerker gooit in een barmhartige Samaritaan die wonden wast, zijn huis open-stelt en een maaltijd opdient – na gehoord te hebben over Gods ontferming.

In Handelingen 21 en verder zien we Paulus enkel nog met vertegenwoordigers van de macht omgaan. Hij erkent hun gezag maar staat op zijn rechten en protesteert als die rechten niet worden gerespecteerd. Ten slotte doet hij een beroep op het hoogste gezag en verlangt een uitspraak van de kei-zer in Rome.

Paulus doet ook ontmoedigende ervaringen op: rechters die ieder te vriend willen houden en een beslissing maar uit blijven stellen – of geld van hem willen hebben. Tegen dit alles in houdt hij vol. Een keer zal ik lof van hen hebben, moet hij ook zelf hebben gedacht. Het is goed om deze voorbeelden te over-denken en ze – al is het maar in gedachten – als oefeningen te gebruiken in deze tijd waar-in het overgeleverde ‘burgerlijk-christelijke’ (om het zo maar even te noemen) steeds verder afbrokkelt. Maar deze tijd biedt ook een kans om met het goede dat Christus ons leert opnieuw ook als burger voor de dag te komen, aangemoedigd door Paulus’ belofte: ‘Gij zult lof van haar hebben.’ Al moeten we misschien heel lang daarop wachten.

De catechismus noemt als een van de rede-nen waarom wij, levend van genade, nog goe-de werken moeten doen: ‘dat door onze god-zalige wandel onze naasten ook voor Christus gewonnen worden’ (vr. 86). ‘Onze naasten’ – daar horen ook de gezagsdragers bij.

BEELD

Mozaïek in Caesarea Maritima. ferrelljenkins.blog/2015/04/15/pay-your-taxes-and-do-not-fear-the-authorities/

‘De christen wil niets liever dan de ontferming die hij in God en Christus heeft gezien ook met anderen delen.’

Theïsme vormt een mogelijkheids- voorwaarde voor geloof in wetenschap

In gesprek met Emanuel Rutten

De Amsterdamse filosoof en wiskundige Emanuel Rutten (1973) breekt in het publieke debat regelmatig een lans voor het geloof in God. Hij houdt zich in zijn werk veel bezig met zoeken naar argumenten voor het bestaan van God. Volgens hem gaat geloof goed samen met het werken in de wetenschap. Reden genoeg om hem te interviewen over zijn werk, en over de verhouding tussen geloof, wetenschap en politiek.

LEVEN EN WERK

Intellectuele biografie

'Mijn academische leven begon in de wiskunde en momenteel ben ik werkzaam als onderzoeker en docent filosofie aan de VU te Amsterdam. Mijn vakgebied is voornamelijk *natural theology*: het nadenken over de rationaliteit van het geloof in (een) god. Ik houd me bezig met de vraag of er goede argumenten te geven zijn voor het geloof in God. Een internationaal bekend argument dat ik tijdens mijn promotie ontwikkelde is het zogenaamde modaal-epistemisch argument. Recent heb ik acht nieuwe argumenten uitgegeven in een boek met als titel *Datgene waarboven niets groters gedacht kan worden*. Geloof is voor mij belangrijk omdat het richting en eenheid geeft in je leven. Geen mens kan leven zonder wereldbeeld, een visie op de werkelijkheid waaruit je de wereld begrijpt. Ik denk dat er hele goede redenen zijn om juist het christelijke wereldbeeld te zien als een heel volwaardig en menswaardig

AUTEURS

Arjan Bassa en
Gerard van Rijswijk,
redactieleden

‘Ik heb de wiskunde ten einde toe bestudeerd, maar begon daarin een leegheid te voelen.’

wereldbeeld. Het is een wereldbeeld waarin maximaal recht gedaan wordt aan wat het betekent om mens te zijn.’

In hoeverre bepaalt het rationele aspect van geloven uw (geloofs)leven?

‘Ik vind eigenlijk dat geloof alles in zich heeft. Geloof heeft de volheid van het leven in zich. Alle wegen leiden naar god: Ervaring, gevoel, bezieling, intuïtie, beleving, het participeren in het geloofsleven en de openbaring. Maar óók het verstand. Het is én én voor mij.’

Is dat altijd zo geweest in uw leven?

‘Nee, ik ben van huis uit katholiek opgevoed. Ik noem dat altijd sociaal catholicisme. Er was echter geen doorleefde geloofsbeleving, waardoor ik het nooit echt heb verinnerlijkt. We gingen wel naar de kerk waar het altijd best gezellig was, zeker na afloop. Maar er was geen doorleefd geloofsleven. Gedurende mijn studieperiode was ik niet met religie bezig. Ik noemde mij zelfs geen atheïst. Als atheïst doe je mee en ben je met het thema bezig. Dat vond ik al te ver gaan, het hele thema was voor mij non-existent. Ja, ik ben van ver gekomen, van non-existent naar *all the way*.’

Hoe is dat zo gekomen?

‘Ik heb de wiskunde ten einde toe bestudeerd, maar begon daarin een leegheid te voelen. Ik begon met het stellen van zingevingsvragen en die vragen brachten mij in eerste instantie naar de filosofie. Ik ben daar ook in aanraking gekomen met teksten van Augustinus en begon steeds meer gefascineerd te raken door het christelijke wereldbeeld en de figuur van Christus. Toen ben ik mijzelf op enig moment, eigenlijk heel modern, gewoon christen gaan noemen. Er ontstonden toen allerlei weerstanden uit mijn omgeving: “Emanuel

de wiskundige, wat krijgen we nou?” En toen kwamen die argumenten ook. Ik vind het belangrijk om te bekijken of geloven ook rationeel onderbouwd kan worden.’

Waarom had u dat nodig? Er wordt weleens gezegd dat een godsbewijs niemand overtuigt.

‘Allereerst spreek ik nooit over godsbewijzen. Wie daarover spreekt, doet een retorische ingreep en ridiculiseert de zaak. Iedereen begrijpt natuurlijk dat je het bestaan van God niet kunt bewijzen. Ik spreek daarom van godsargumenten. Overigens zijn dat wel hele sterke en rationele argumenten die de zaak buitengewoon waarschijnlijk maken.

Godsargumenten zijn belangrijk voor de geloofsgemeenschap. Hoe vaak zie ik niet gebeuren dat er mensen in mijn omgeving, ook studenten, bij de minste of geringste tegenwerping nerveus worden. Ik heb een student gehad die zei: “Meneer Rutten, ik heb Richard Dawkins gelezen, *Who designed the designer?* Dat is zo’n sterke tegenwerping, ik geloof niet meer.” Met een aantal redelijke en goede argumenten kun je zo iemand weer op weg helpen. Daarnaast kan het geven van godsargumenten in seculiere tijden als deze eraan bijdragen dat geloof in God weer als redelijke optie wordt ervaren. Met andere woorden: dat je een intellectueel klimaat schept waarin het geloof in God acceptabel en redelijk is.’

GELOOF & WETENSCHAP

U kreeg weerstand in uw wetenschappelijke omgeving. Hoe ziet u de verhouding tussen geloof en wetenschap?

‘Ik zie absoluut geen conflict tussen geloof en wetenschap. Sterker nog, de meeste godsargumenten maken gebruik van wetenschap-

pelijk algemeen erkende resultaten. Wetenschap levert vaak heel belangrijke inzichten die godsargumenten sterk maken en een theïstisch wereldbeeld is vaak een wereldbeeld dat heel goed aansluit bij wetenschap. Ik zie dus harmonie tussen geloof en wetenschap.

Wij geloven dat er een rationele en redelijke schepper is die een redelijk orde schept. Die orde moet en kan ontdekt worden. Niet de chaos, maar een rationele structuur is de basis van de kosmos. Theïsme vormt dus een mogelijksvoorwaarde voor geloof in wetenschap. Je moet altijd openstaan voor tegenwerpingen en weerleggingen, dat is het kritische denken van de filosoof. Tegelijkertijd ben ik nog geen enkele paradox tegengekomen tussen godsgeloof en natuurkunde, fysica of andere vakgebieden.’

In de politiek heerst een soort klimaat dat er vanuit lijkt te gaan dat oplossingen alleen wetenschappelijk kunnen zijn. Hoe ziet u dat?

‘Waar ik voor vaak is sciëntisme. De gedachte dat wetenschap het monopolie op de waarheid heeft, is erg problematisch. Daar heb ik veel over geschreven. Als ik heel eerlijk ben speelde dit sciëntisme een decennium geleden. De laatste jaren zie je toch ook dat de wetenschap zelf onder vuur komt te liggen. Er is altijd kritiek mogelijk, maar heel snel worden de resultaten verdacht gemaakt. “Wetenschap is ook maar een mening” wordt er dan gezegd. Een periode terug was wetenschap echt oververtegenwoordigd in allerlei politieke discussies en werd het technocratisch. Daar neem ik categorisch afstand van.

Ik ben een voorstander van inclusief denken in die zin dat we verschillende perspectieven

BEELD
Richard Dawkins

mee laten doen. Het is belangrijk om het wetenschappelijke perspectief te respecteren, maar we moeten niet gaan denken dat de wetenschap het monopolie op de waarheid heeft. Dat vind ik echt een probleem.’

Wat is het grote gevaar van sciëntisme?

‘Dat je aspecten van de werkelijkheid niet ziet. De wetenschap focust zich op de meetbare aspecten van de werkelijkheid. Wat we kunnen meten bestaat, maar over wat niet meetbaar is, praten we niet. De werkelijkheid is echter metafysisch en spiritueel rijker dan wat de wetenschap ons kan vertellen. De wetenschap gaat over een belangrijk deel, maar niet over alles. Ik vind wetenschap prachtig, maar de wetenschap moet ook haar plaats kennen. De wetenschap kan niet het zijnsgeheel in zijn geheel doorgronden. Ik geloof in interactie en kruisbestuiving, waarbij we allemaal onze eigen plaats en eigen recht hebben. Zowel de positivistisch empirische wetenschappen als de geesteswetenschappen wonen in het huis van de wetenschap.’

‘Iedereen begrijpt natuurlijk dat je het bestaan van God niet kunt bewijzen.’

BEELD

De machtige staat zoals die zou moeten zijn volgens Thomas Hobbes (1588-1679)

John Lennox stelde ergens de vraag: waarom kookt het water? Hij geeft daarbij een natuurwetenschappelijke (agitatie van moleculen) en een persoonlijke verklaring (ik wil thee). Is dat een goed voorbeeld van co-existentie?

‘Je hebt persoonlijke verklaringen die zijn gegrond in intenties van subjecten. En je hebt natuurwetenschappelijke verklaringen. Ze kunnen naast elkaar bestaan en zijn allebei valide volgens Lennox. Maar soms is het wel een kwestie van het een óf het ander. Bijvoorbeeld als het gaat om de geboorte van de kosmos en over het ontstaan van het universum. Dan is er maar één verklaring die stand houdt. Dat is de persoonlijke verklaring. Iedere natuurwetenschappelijke verklaring is naar haar eigen aard circulair. Je vraagt naar de oorsprong van de natuur als zodanig. Dus iedere natuurwetenschappelijke verklaring schiet *a priori* tekort. Het is kortom, niet altijd

co-existentie, soms is er maar één verklaring geldig.

Als het gaat om de vraag: waarom ging dit atoom naar links? Dan kan ik stellen dat de natuurwetenschappelijke verklaring voldoende is. Soms gaan ze samen. Maar ik ga nog een stap verder. De uiteindelijke waarom-vraag is een persoonlijke verklaring. Aan de basis staat een subject dat de intentie en de wil heeft om thee te drinken en in vrijheid kiest om thee te drinken. *Ultima facie* is er een persoonlijke verklaring. Was jij er niet geweest, dan was de thee niet gaan koken. De natuur is vol van persoonlijke verklaringen. Met andere woorden: er is uiteindelijk één leidend perspectief. Er is geen causale overdeterminatie waarbij zowel jouw intentionele wilshandeling als de moleculen de oorzaak zijn. Nee, er is één wereld. En die geest doet daarin helemaal mee. Ik ben dus een dualist.’

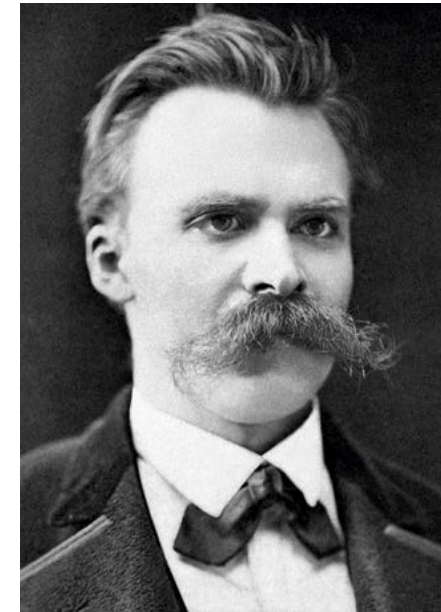
POLITIEK

U twitterde pas: “Mijn ethiek in twee woorden? Excessen voorkomen. Mijn politieke filosofie in twee woorden? Vrede bewaken. Mijn metafysica in twee woorden? Gegrond zijn. (...)” . Dat klinkt nogal Hobbesiaans.

‘Mijn Twitter is soms een *stream of consciousness*. Ik speel er weleens mee. Ik zeg bewust vrede bewaken, waar ik ook vrede bewaren had kunnen zeggen. Het klopt dat daar een Hobbesiaans element in zit, daar loop ik niet voor weg. Ik vind het belangrijk dat politici durven te denken in termen van machtsstructuren. We hebben ‘recht’, maar daarnaast ook macht als gegevenheid in de werkelijkheid. Het is de taak van politici om zich daartoe te verhouden en om die macht in te zetten voor vrede. Het begrip vrede is bij mij gelaagd. Vrede is niet alleen maar de afwezigheid van oorlog. Vrede gaat verder en heeft het karakter van *sjaloom*, van welbehagen, welbevinden, vriendschap en familie.’

Is recht alleen niet voldoende?

‘Nee, alleen streven naar recht doet geen recht aan de menselijke existentie. Evenmin als het eenzijdig richten op rechtsafspraken en rechtsstatelijkheid. Het juridiseren van de politiek is een schrale manier om met politiek om te gaan en doet geen recht aan de volheid van het politieke leven. Ik vind overigens dat wij daar als Europeanen ook oog voor moeten gaan krijgen. We hoeven ons streven voor recht en rechtvaardigheid niet overboord te zetten, dat moeten we blijven doen. Maar er is ook nog een andere dimensie. En Hobbes wijst daarop. Ik ben geen Hobbesiaan, maar je mag dat element daar in zien. Het is overigens mijn hoop dat het politieke discours in Europa

BEELD
Friedrich Nietzsche

‘Het toekomstbeeld en de waarden van Nietzsche deel ik niet, maar de ingrijpende gevolgen van secularisatie zijn duidelijk.’

verschuift naar geopolitiek (machts)denken. Dat gebeurt langzaam, aangespoord door de oorlog op ons continent, maar ook door zaken als grondstoffenschaarste, afhankelijkheid van China en de aankomende verkiezingen in Amerika. Om ons heen gebeurt er van alles. Andere blokken denken al heel lang geopolitiek, ook als het gaat om grondstoffen. Wij moeten daarin mee en dat kan niet alleen maar met een pure juridische, rechtsstatelijke aanpak: *Never waste a good crisis.*’

Hebben we de taal van macht verleerd?

‘Ik ben geen politiek filosoof, maar houd me bezig met metafysica en epistemologie. We hebben de illusie gehad dat wij onze *way of life* zouden kunnen uitdragen naar de hele wereld. Een soort universalisme, omdat wij het heilige geloof hadden en/of hebben dat onze manier van leven de beste is en dat we het einde van de geschiedenis hebben bereikt

‘Wat we kunnen meten bestaat, maar over wat niet meetbaar is, praten we niet.’

(Fukuyama). Van die koude kermis zijn we wel thuisgekomen. De wereld wordt niet zoals wij. Je ziet in de wereld zelfs een bepaalde wrevel over het Westen. We hebben niet zo heel veel vrienden gemaakt de afgelopen eeuwen. Het wordt tijd voor een includering van de elementen die we veronachtzaamd hebben.'

MORAAL

Welke plaats heeft moraal volgens u in de politiek? Is er eigenlijk nog wel een moraal?

'We bevinden ons deels in een hypermorele maatschappij, waarin we elkaar voortdurend de maat nemen. Dertig jaar geleden gingen we meer ontspannen met elkaar om. Kijk bijvoorbeeld naar woke en sociale rechtvaardigheid. Daar heerst een sterke moraliserende tendens en ben je bij het minste of geringste fout. Het vingertje wordt tegenwoordig wel erg snel geheven.'

Hoe komen we daar vanaf?

'Dat zien we al gebeuren. In de woke-beweging zitten best goede elementen. Wie is er tegen sociale rechtvaardigheid? Het probleem is dat die elementen mateloos en ongebreideld zijn gemaakt. Weet je geen maat te houden, dan verlies je de deugd. Wij zijn rechtvaardig, maar we hebben wel een maat. Als je dat eendimensionaal en mateloos maakt dan radicaliseren de dingen.'

Wij zijn de deugd verloren aan mateloosheid. Heeft dat te maken met ons doodverklaren van God?

'Ik trek inderdaad die lijn. Ik denk dat er grote sociale, culturele en maatschappelijke gevolgen zijn van het doodverklaren van God in het Westen. Nietzsche heeft dat voorzien en voorvoeld. Hij heeft ook gewezen op het verbijsterende, op het verschrikkelijke

van het uitwissen van de horizon. Met het doodverklaren van God hebben we waarden uitgewist. Nietzsche heeft dat als nihilisme begrepen, iets waarin wij ons nu bevinden. Het toekomstbeeld en de waarden van Nietzsche deel ik niet, maar de ingrijpende gevolgen van secularisatie zijn duidelijk. Verlies aan gemeenschapszin maar ook verlies van erkenning van waarheid. Dat voortdurend morrelen aan waarheid heeft ook te maken met het opgeven van metafysica waarin de waarheid gegrond is en tenslotte het opgeven van God waarin de metafysica gegrond is.'

Zou je kunnen zeggen dat er dus weer behoefte is aan "grote verhalen"?

'Wil een maatschappij vitaal zijn en blijven dan is een gedeelde zin nodig die is gegrond in vertrouwen en gedeelde waarden. En die gedeelde waarde kun je alleen maar levend houden als je samen een bezielend perspectief, een groot verhaal deelt. Dat verhaal moet zeggingskracht hebben, het moet bezielen, het moet samenbinden, het moet echte zinvolle antwoorden geven op de grote vragen van het leven. Het verhaal kan alleen bezielen als het bovenindividueel is, ons daarin wel meeneemt, maar ook overstijgt. Het is uiteindelijk een verhaal dat transcendent is.'

Ik denk dat het uiteindelijke grote verhaal gezocht moet worden in onze herkomst. Waar komen wij vandaan? Wat zijn de grote morele bronnen die ons altijd gelaafd hebben? De weg naar Jeruzalem is voor mij een hele belangrijke. We moeten daar een hedendaagse vorm vinden. Dus niet alleen maar reactionair, maar een hedendaagse vorm om die verhalen weer bezielend te laten zijn. En ik ben daar toch hoopvol in.'

Er is brede aandacht voor 'nationalisme' en 'klimaat'. Zouden die een groot verhaal kunnen zijn dat ons samenbindt?

'Nationalisme kan nooit het grote verhaal zijn, omdat daarin die transcendentie ontbreekt. Het is te immanent, te contingent gedacht. Het raakt, met andere woorden, niet aan *arche*, grond en oorsprong. Datzelfde geldt voor klimaat. Dat is een belangrijk onderwerp wat kan aanzetten tot handelen en leven betekenis kan geven. Maar een groot verhaal heeft voor mij meer spirituele, religieuze vormen van denken die gegrond zijn in een traditie. Dat pakket van zingeving kunnen thema's als nationalisme en klimaat niet leveren.'

De grote thema's van nu – nationalisme, klimaat en sociale rechtvaardigheid – hebben elementen van religie in zich. Zijn we wellicht toch religieuzer dan we denken?

'Het klopt dat deze onderwerpen elementen van religie in zich hebben, maar het is uiteindelijk niet het religieuze. Het zijn alternatieven die uiteindelijk niet existentieel vervullend zijn. Met andere woorden, ze geven geen antwoord op de zijnsvragen: waar komen wij vandaan, wat is de *arche*, de uiteindelijke grond van de werkelijkheid? Een vitaal wereldbeeld, een vitaal groot verhaal moet die vragen beantwoorden. Eigenlijk zien we dat ook wel, want waar brengen

deze onderwerpen ons nu? Ze leveren alleen maar meer polarisatie op.'

Is zingeving een taak van politiek?

Valt zingeving voor u onder 'vrede'?

'Bij vrede gaat het mij om het brede begrip van welbevinden, welzijn en welbehagen. Dat moet de politiek borgen. Daarbij mag je opereren vanuit de grote vragen naar zin en betekenis. Ik ben ook helemaal voor christelijke politiek, je mag je wereldbeeld meebrengen. Tegelijkertijd mag het politieke bedrijf geen fabriek van zingeving zijn. De maatschappij moet niet vanuit de politiek opgelegd krijgen wat het moverende principe is. Er moet vrijheid zijn om mensen daarin hun eigen weg te laten vinden. Zingeving zal dus niet op de politieke agenda staan, al mag ieder mens wel zijn eigen zinperspectief en standpunten in het politieke spel brengen.'

Heeft u hoop op een herleving van religie in de maatschappij?

'Als we het hebben over revitaliseren dan zeg ik "ja". Het naar deze tijd brengen en het nu in deze tijd relevant laten zijn dan zeg ik ook "ja". Dus geen loutere herhaling van wat er al gezegd en gedacht is, er moet iets van toe-eigening in zitten voor deze tijd en daar heb ik wel een bepaalde hoop in. Ik zou het ook heel belangrijk vinden en heel zinvol vinden voor ons, voor ons land en voor Europa.'

'Zingeving zal niet op de politieke agenda staan, al mag ieder mens zijn eigen zinperspectief en standpunten in het politieke spel brengen.'

'In de woke-beweging zitten best goede elementen.'

COLUMN

Dr. Richard Toes, oud-voorzitter College van Bestuur van het Wartburgcollege

De tuimelgeest regeert

We zijn, vooral na de jaren '60, in een maatschappij beland waarin autoriteiten verdacht zijn. Mensen naar wie echt geluisterd wordt, die ook echt iets te zeggen hebben. Natuurlijk, het is niet zo dat autoriteiten voor de jaren '60 altijd het grootste gelijk van de wereld hadden. Soms was het ook tenenkrommend hoe dominees of politici hun sijbolets verkondigden. Maar er was in het algemeen wel wijsheid waaraan men – ofwel de gewone man – zich kon laven.

Dat lijkt nu geheel verdwenen. Wie kan er nog een grote naam opnoemen van iemand binnen of buiten onze gezindte naar wiens stellingname serieus wordt geluisterd? Wiens stellingname geldt als einde discussie? Het zijn eerder konkelende klikjes en kleine partijtjes die onderhuids en via allerlei slinkse wegen een massa weten te bereiken en daarmee succesvol standpunten weten te slijten. Als je via social media scoort, je een beetje foto- en mediageniek bent, dan kan het snel gaan en kun je voor korte tijd nog wel even mensen behagen.

Wat nu de wet voorschrijft is de politiek maatschappelijke consensus. En dat gebeurt niet

zelden op een totalitaire manier. Je niet houden aan moderne mores rond seksualiteit, gender, klimaat als modern evangelie loopt vaak pijnlijk af. Pek en veren, dat is je deel.

Maar er is wel een groot probleem met die consensus: deze blijkt behoorlijk volatiel te zijn. Dr. W. Aalders sprak ooit over een 'tuimelgeest'. Het kan alle kanten opgaan. Wie had verwacht dat in de westerse wereld (i.c. de VS) abortus opnieuw ter discussie kwam te staan? Of dat nieuwe preutsheid en #Me Too een stempel zou zetten op allerlei 'heren van stand', die daardoor met pek en veren uit de publieke arena geworpen werden? Tim Hofman is voor even de profeet. Maar het

is wachten op zijn deconfiture. Dan zal weer een nieuwe profeet opstaan, die gerust het tegenovergestelde kan beweren.

Ook in het onderwijs zien we een gemakkelijk meegaan met de mainstream. Hoe gemakkelijk worden uren die echt vormend zijn, afgeknepen. Vanwege 'Haagse oekazes', die kritiekloos gevolgd worden. Hoe makkelijk wordt het kind, de leerling, de student centraal gesteld? De inspectie doet niet anders. En ja, de inspectie inspecteert. Dus uitkijken... Dat diezelfde inspectie inmiddels zelf in een ernstige identiteitscrisis verkeert en niet meer weet wat de onderwijskundige consensus vanuit Den Haag precies is, wordt in angst gemakkelijk over het hoofd gezien. Zo constateert de inspectie (terecht!) een neergaande lijn in de kwaliteit van onderwijs. Tegelijk geeft ze een remedie in lijn met de consensus: meer maatwerk, meer de leerling centraal. Dat de onderwijsvernieuwingen van de afgelopen dertig jaar niet anders deden dan de leerling centraal stellen, met desastreuze gevolgen, wordt voor het gemak vergeten. En dat juist bij deze zogenaamde remedie wel eens de oorzaak zou kunnen liggen voor die kwaliteitsdaling, gaat in tegen het moderne realiteitsbegrip.

Wat nu, als we zo te maken hebben met volatiliteit, met de ochlocratie, met een 'tuimelgeest'? Voor het onderwijs móet het besef doorbreken dat goed onderwijs doordrenkt

moet zijn van geschiedenis. We moeten af van het idee dat onderwijs van en voor de toekomst is. We moeten de basishouding hebben dat hoe luider de roep klinkt om radicale vernieuwingen door middel van herstructureren, hoe meer we moeten inzetten op het inwijden van onze leerlingen in de wijsheden van een gedeelde geschiedenis. De wijsheid van de geschiedenis zou ook in politiek en maatschappij heilzaam kunnen zijn. Maar de lastige constatering is dat er nauwelijks historisch besef meer is. Dat biedt alle ruimte aan een regering door 'tuimelgeesten', die niet zelden onttaart in nieuw totalitarisme.

'Voor het onderwijs moet het besef doorbreken dat goed onderwijs doordrenkt moet zijn van geschiedenis.'

Een roepende in de woestijn?

Ervaringen van een non-conformist in het Europees Parlement

BEELD

Bert-Jan Ruissen
aan het woord
in het Europees
Parlement.

Binnen het Europees Parlement neemt de SGP een minderheidspositie in. Te midden van een overwegend progressief liberaal geluid, vestigt de SGP de aandacht op de beschermwaardigheid van het leven, de unieke betekenis van Israël en een sterke landbouw. Soms kan het erop lijken alsof de SGP hiermee een roepende in de woestijn is.

DE MINDERHEIDSPOSITIE VAN DE SGP

Achter het spreekgestoelte in de grote vergaderzaal sprak het ene na het andere vrouwelijke Europarlementslid. Maar de boodschap was steeds van dezelfde strekking. "Baas in eigen buik", zei de één. "Abortus is een mensenrecht", zei de volgende. "Iedere vrouw moet altijd en overal een abortus kunnen krijgen", zei de daaropvolgende.

Te midden van het koor van gelijkgestemde politici, klonk één ander geluid. "Denk ook eens aan het prille leven in de moederschoot. Dat ongeboren jongetje of meisje kan nog niet voor zichzelf opkomen. Dat leven moeten wij beschermen." Dat andere geluid mocht ik vertolken namens onze partij. Het leverde me veel opgetrokken wenkbrauwen op vanaf de linkerkant. Maar ook een applausje van medestanders elders in de zaal.

Het debat over abortus in het Europees Parlement, ruim een jaar geleden nu, beschouw ik als typerend. Als het gaat om medisch-ethische waarden behoren we als SGP tot een kleine minderheid in een dominant links-liberaal parlement.

Voor ons zijn menselijke waardigheid en respect voor het leven belangrijk en vanzelfsprekend. Maar het vergt een pittige strijd met atheïsten en zelfs anti-gelovigen. De links-liberalen hebben een bijna tegengestelde visie op normen en waarden, in het bijzonder op het prille leven ("een klompje cellen"), het verouderde of zieke leven, evenals gender en het huwelijk.

De partij D66 pleit voor tolerantie, maar dat is selectief. Het opkomen voor tolerantie lijkt alleen te gelden voor gelijkgezinden, want de partij is zeer intolerant als het gaat om abortus: zelfs vroeg een D66-politica in december om een toegangsverbod voor vertegenwoordigers van prolife-organisaties in het Europees Parlement.

Dezelfde unieke positie van de SGP komt aan het licht bij de visie op Israël en de Palestijnen. Wij waarderen Israël als de enige functionerende democratie in het Midden-Oosten, met Joden als Gods volk. Maar gesteund door de links-liberale meerderheid, gaat het hart en geld van de EU vooral uit naar de Palestijnen. De EU geeft 225 miljoen euro per jaar aan de Palestijnse autoriteit, en ziet door de vingers dat de Palestijnen dat doorsluizen naar terroristen en hun familie of er antisemitisch lesmateriaal van betaalt op scholen die zijn vernoemd naar terroristen. Onze pogingen om dit aan te passen, stuiten op links-liberale weerstand.

In het kielzog van de christelijke waarden en onze visie op Israël, lijken zelfs ook andere standpunten op minder draagvlak te kunnen rekenen. Zo kalft de steun voor een sterke landbouw en visserij in Europa af. Als SGP zien we deze sectoren als een waarborg voor ons dagelijks voedsel, maar een groeiende groep politici ziet boeren en vissers als obsta-

AUTEUR

Bert-Jan Ruissen,
lid van het Euro-
pees Parlement
voor de SGP

‘Een vooruitgeschoven post in een omgeving waar veel mensen God verzwijgen.’

kels voor natuur, woningen of windturbines. Een eigenaardige ontwikkeling, juist ook met de wetenschap dat versterking van de landbouw om een nieuwe hongerwinter te voorkomen een van de grootste drijfveren was voor de Europese samenwerking. De liberale opvatting dat onze supermarkten altijd genoeg goede en goedkope voeding kunnen importeren uit bijvoorbeeld Zuid-Amerika of Azië, lijkt me erg riskant.

OPVATTINGEN

Mijn indruk is dat vooral de opvattingen zijn veranderd, niet zozeer de politieke verhoudingen tussen fracties in het Europees Parlement. Tot 1999 was de sociaaldemocratische fractie (met PvdA) steeds de grootste. Daarna vormden de sociaaldemocraten vaak een meerderheid met de kleinere liberale fractie (met D66 en VVD) of de groene fractie (met GroenLinks). De christendemocratische fractie (met CDA en ChristenUnie) is momenteel de grootste groepering, maar heeft geen meerderheid, ook niet samen met onze conservatieve ECR-fractie (met SGP en JA21). Mijn ervaring is dat juist de christendemocratische fractie het de laatste jaren vaker laat afweten als het gaat om christelijke waarden.

Voorlopig wijzen prognoses voor de Europese verkiezingen van 2024 erop dat de verhouding niet veel wijzigt, hoewel de conservatieve partijen in de peilingen op lichte winst staan. Onze inzet is dat ook de SGP deel blijft uitmaken van het hart van de Europese besluitvorming.

De SGP is nu 39 jaar vertegenwoordigd in het Europees Parlement. Na Leen van der Waal en Bas Belder mag ik nu werken aan de stabiele koers die de trouwe kiezers van ons ge-

wend zijn. Bij voorkeur zou de SGP een eigen christelijke fractie vormen in het Europees Parlement, met geestverwanten uit andere EU-landen. Dan zouden we waarschijnlijk meer invloed hebben, maar helaas halen we daarvoor (nog) niet het vereiste minimum-aantal parlementsleden en nationaliteiten. In weinig andere landen zijn vergelijkbare ‘partijen met de Bijbel’, maar zijn er gelukkig wel christelijke politici te vinden binnen allerlei partijen, ook waar je het niet zou verwachten.

EEN ROEPENDE IN DE WOESTIJN?

Is de SGP dan een roepende in de woestijn? Het lijkt soms zo, vooral bij christelijke onderwerpen. Maar dan voel ik me gesterkt door de oorspronkelijke Bijbelse betekenis van de uitdrukking “roepende in de woestijn” (Mattheüs 3:3, Jesaja 40:3).

Deze verzen gaan over Johannes de Doper, met de aankondiging van de komst van de Heere Jezus: *Want deze is het over wie gesproken werd door de profeet Jesaja toen hij zei: De stem van iemand die roept in de woestijn: Maak de weg van de Heere gereed, maak Zijn paden recht.*

Ik denk dat we deze woorden ook op ons politieke handwerk mogen betrekken. Johannes Calvijn betoogt namelijk dat het vers niet gaat over een boodschap die verloren raakt in een lege zandvlakte. Hij legt dit uit als spreken voor mensen in ballingschap: voor mensen die in een geestelijke woestijn verkeren, los van God.

Zo zie ik de positie van de SGP ook in het Europees Parlement. Een vooruitgeschoven post in een omgeving waar veel mensen God lijken te verzwijgen, vermijden of bestrijden. Wat een voorrecht om juist daar als SGP'er

de Bijbel te mogen openen, in de hoop dat dit ook ogen en harten van anderen mag openen. Wie weet waar het zaad van het Woord op een vruchtbare grond mag vallen.

UNIEK

Want als christelijke partij zijn we wellicht uniek en staan we soms alleen, maar zeker niet eenzaam. We vinden medestanders binnen andere fracties en sluiten met gelijkgezinde politici allerlei coalities. Maar vooral weten we ons verbonden met God en met een trouwe groep medestanders in Nederland en daarbuiten. En feitelijk met de naar schatting 2,5 miljard christenen wereldwijd van wie velen onze opvattingen delen en onze woorden tot steun mogen zijn.

Het gaat erom dat ons christelijke geluid wordt gehoord. En dat wordt het. Eind vorig jaar sprak ik in het Europees Parlement op een conferentie over euthanasie. Daar vertelde ik de toehoorders dat het leven een gift is, waar we heel zorgvuldig mee moeten omgaan. Dat is een geluid dat je weinig hoort in de Europese kringen. Maanden later sprak een wildvreemde in een gang me aan: hij vond mijn betoog heel sterk en vond er inspiratie in.

CONFORMEREN

Als christelijke partij in een vrijwel seculier parlement moeten we juist standvastig blijven, als een vuurtoren voor mensen op drift in een woelige zee. Dat is onze morele plicht. We moeten onze talenten gebruiken om gehoord te worden.

Iedere partij en politicus is op zijn eigen manier uniek. Van de 705 Europarlementsleden zijn er vast geen twee met identieke opvattingen over de tientallen onderwerpen en beleid-

sterreinen. Het zou verkeerd zijn om ons te conformeren aan een eventuele ‘gemiddelde opvatting’, de *communis opinio*, in Europa. Ook al vormen christenen geen meerderheid meer in de Nederlandse samenleving, dan is dat nog geen reden om onze mening aan te passen.

Natuurlijk zouden we meer applaus krijgen van middenpartijen als we onze opvattingen over bijvoorbeeld abortus en Israël zouden aanpassen. Maar dat is vluchtig en verkeerd applaus. Beter is eraan te werken dat de andere partijen onze kant op schuiven.

De seculiere meerderheid doet graag alsof zij modern en vooruitstrevend is. Alsof zij verder zijn in de menselijke ontwikkeling en dat christelijk-conservatieven achter lopen. Alsof geloof iets is van vroeger en vanzelf zal verdwijnen in de vaart der volkeren.

Maar niets is minder waar. Het is framing om hun eigen seculiere opvatting te rechtvaardigen en aantrekkelijk te maken. Geloof is niet iets van vroeger, het is van alle tijden.

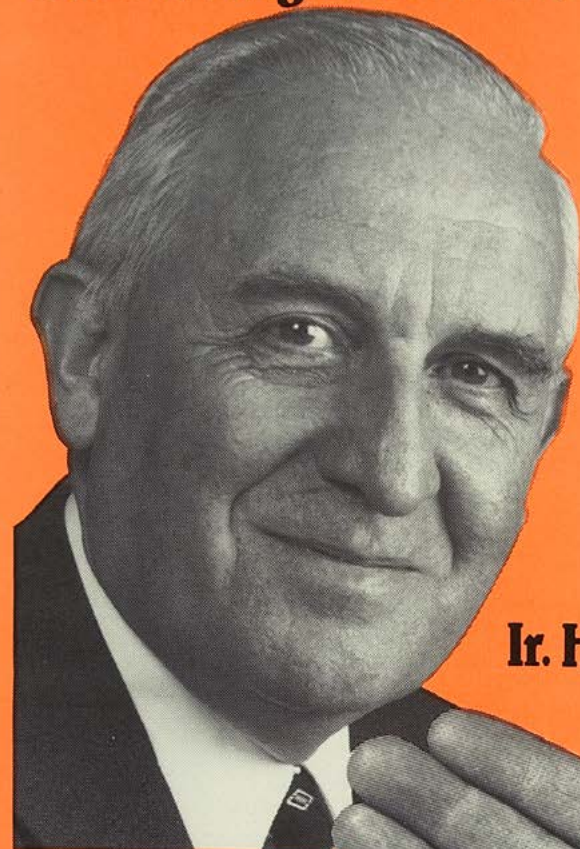
Conformeren? Nee, dank u. We blijven standvastig ons eigen christelijk geluid laten horen in Europa. Ook als dat leidt tot opgetrokken wenkbrauwen.

BRONNEN

1. www.en.wikipedia.org/wiki/Progressive_Alliance_of_Socialists_and_Democrats
2. www.europeelects.eu/2022/12/31/december-2022/
3. www.cvandaag.nl/89725-een-bijbel-se-uitdrukking-hij-is-een-roepende-in-de-woestijn?viacip=true
4. www.kerknet.be/kerknet-redactie/nieuws/25-miljard-christenen-wereldwijd

‘Het leverde me veel opgetrokken wenkbrauwen op vanaf de linkerzijde.’

Gerechtigheid verhoogt een volk

Ir. H. van Rossum

De SGP biedt U de

SGP

Staatkundig
Gereformeerde Partij

In één zin zeggen wie je bent

Vier decennia verkiezingsmotto's van de SGP

Pas als je een leuze hebt gevonden die zo vanzelfsprekend is, dat je achteraf denkt: 'waar hebben we zo moeilijk over gedaan, dit is het tóch', dan zit je goed.

INLEIDING

Het klinkt misschien wat eigenaardig, maar feitelijk zijn verkiezingen niets anders dan marktwerking in de politiek. Welke partijen en personen het volk mogen gaan vertegenwoordigen, is een kwestie van vraag en aanbod op de kiezersmarkt. En op een markt kijken kopers welke verkoper de beste aanbiedingen heeft. In de politiek: welke partij geeft wat ik zoek en welke persoon presenteert zich het best.

Beeld en beeldvorming doen er dan ook toe. Verreweg de meeste kiezers gaan af op het beeld dat zij krijgen voorgeschoteld door de media. Of dat nu traditionele nieuwsbrenners en -duiders zijn die het aanbod schiften, of sociale media, met behulp waarvan partijen hun beeld ongefilteld 'in de markt kunnen zetten'.

Ook de SGP is afhankelijk van beeldvorming en doet eraan mee. In deze bijdrage iets over de beeldvorming van de SGP, toegespitst op de motto's die de partij heeft gebruikt tijdens de landelijke verkiezingscampagnes. Daarbij beperk ik me tot de periode vanaf pakweg het derde kwart van de vorige eeuw. Ten eerste omdat er in de periode daarvoor nauwelijks sprake was van een centraal geleide verkiezingscampagne. Het optuigen van zo'n campagne was lange tijd een kwestie waar de kiesverenigingen zelf inhoud aan konden geven, zonder noemenswaardige sturing vanuit Den Haag. Dat veranderde eind jaren '70, begin jaren '80, toen er voor het eerst een landelijk en uitgewerkt verkiezingsprogramma verscheen.

Ten tweede omdat ik persoonlijk vanaf 1984 met mijn neus bovenop de campagne en het schrijven van het verkiezingsprogramma zat. Zodoende kan ik uit de eerste hand verhalen hoe het sedertdien gegaan is, daarbij in aanmerking nemend dat het menselijk geheugen in het algemeen, dat van mij in het bijzonder, niet feilloos is.

MOTTO'S KIEZEN

Eén van de 'rituelen' die bij iedere verkie-

AUTEUR
Drs. Menno de Bruyne,
oud-voorlichter bij
de SGP-fractie in de
Tweede Kamer

‘Ook de SGP is afhankelijk van beeldvorming en doet eraan mee.’

BEELD
Ds. H.G. Abma was van 1961 tot 1985 als partijvoorzitter en als fractievoorzitter het gezicht van de SGP.

zingscampagne van iedere politieke partij horen, is het vinden van een motto, een pakkende tekst om mee de boer op te gaan. Die leus moet aan ettelijke voorwaarden voldoen. Allereerst natuurlijk aangeven waar de SGP voor staat. En dat kort, helder en duidelijk, en zódanig dat kiezers zien waar de SGP zich positief onderscheidt van de ‘concurrentie’. Ook belangrijk is dat de boodschap aansluit bij de ‘tijdgeest’ van dát moment en bij wat er leeft onder ‘de mensen in het land’. Daarnaast moet een campagneleus passen bij de partij die ‘m gebruikt en de persoon van de lijsttrekker, geloofwaardig zijn dus. Het zou bovendien meegenomen zijn als het motto zich in het programma goed uit laat werken op allerlei beleidsterreinen.

Het loffelijke streven is altijd dat het motto al bij het begin van de campagne bekend is. Dat is handig, want dan kan de tekst gebruikt worden als een rode draad in de campagne

en in het campagnemateriaal. Maar de ontvullende werkelijkheid is dat het motto niet zelden pas definitief wordt vastgesteld als de campagne al ‘onderweg’ is.

PROCEDURE

Het hoofdbestuur van de SGP is eindverantwoordelijk voor (de totstandkoming) van het verkiezingsprogramma en de campagne bij de Tweede Kamerverkiezingen, net zoals dat in andere partijen het geval is. Die verantwoordelijkheid wordt uitbesteed aan een campagnecommissie en programmacommissie. In elk van die twee zitten een of meer vertegenwoordigers van het hoofdbestuur, waaronder de partijvoorzitter, en natuurlijk de (beoogde) lijsttrekker. Het zwaartepunt in de bemanning van programmacommissie ligt bij de fractie van de Tweede Kamer – logisch, omdat beleid en politiek het dagelijkse werk zijn van de Kamerleden en hun medewerkers.

Over het motto wordt in beide commissies gesproken. Maar ook in de Kamerfractie, als belangrijkste ‘belanghebbende’ en nauw betrokken op de politieke en maatschappelijke actualiteit, wordt daarover van tijd tot tijd formeel en informeel gebrainstormd. De besluitvorming verloopt via de trechtermethode. Iedere min of meer zinvolle suggestie wordt genoteerd en bedelibereerd. Gedurende dat, vaak maandenlange proces worden er rijp en groen suggesties opgeworpen en weer verfrommeld, net zo lang totdat er één goede opduikt, of, wat vaker het geval is, ééntje boven blijft drijven omdat er geen betere is. Uiteindelijk geeft het partijbestuur er ‘een klap op’. Omdat het motto ook de titel is van het verkiezingsprogramma, gaven achtereenvolgende voorzitters in de inleiding op

het programma enkele keren een toelichting op het motto.

SIGNALEN VOOR GOEDE POLITIEK

Zoals gezegd: een echt landelijke campagne voor de Kamerverkiezingen had de SGP niet tot pakweg de jaren ‘70 van de vorige eeuw. Er was niet eens een verkiezingsprogramma, hoogstens een soort strooibiljet waarin enkele belangrijke ‘punten van belang’ werden opgesomd en (soms) summier toegelicht. Bij de meeste andere partijen ging het net zo. Wie die SGP-punten toen selecteerde en formuleerde, is niet bekend, maar waarschijnlijk was dat de fractievoorzitter in de Tweede Kamer, die tevens partijvoorzitter was. Dat was toen ds. H.G. Abma (1917-1992). De auteur van het in 1975 verschenen ‘Punten van belang voor Beleid’, een soort pré-programma, was een van de eerste fractiemedewerkers die rond die tijd net waren aangetreden: Danker Roozmond. Aanwijzing daarvoor is wat je bij de verkiezingen in 1977 met enig recht van spreken het eerste SGP-motto zou kunnen noemen *Signalen voor Goede Politiek*. De letters SGP zijn er mooi in verwerkt, een woord- en letterspeling waar ds. Abma patent op had.

In 1981 waren er opnieuw verkiezingen. De SGP koos als motto de Bijbeltekst *Gerechtigheid verhoogt een volk*, een ideale tekst om uit te werken naar alle beleidsterreinen. Dat dit een tekst was van koning Salomo, dus iemand die zelf ‘in de politiek zat’, zal wellicht hebben meegewerkt om die aanvaardbaar te maken. *Gerechtigheid verhoogt een volk* werd eveneens gebruikt bij de campagne in 1982 na de snelle val van het kabinet Van Agt-Den Uyl. Volgen verkiezingen elkaar snel op, dan is bij de SGP de re-

gel dat het nog redelijk verse verkiezingsprogramma wordt geactualiseerd en het motto wordt hergebruikt. Praktisch, goedkoop, en het scheelt een heleboel tijd.

Toen ik zelf actief betrokken werd bij de campagne (vanaf 1986), was uitgangspunt dat prudent moest worden omgegaan met Bijbelteksten als reclamemateriaal op affiches of verkiezingsborden.

In 1986 was de bevalling van de verkiezings-slogan een zware. Uiteindelijk koos de SGP ervoor om de verkiezingen in te gaan met het motto *In Trouw Recht Doen*. Dit motto was weliswaar ontleend aan de Bijbel, maar géén Bijbeltekst. Zie Spreuken 29 vers 14: ‘Een koning die de armen in trouw recht doet, diens troon zal in eeuwigheid bevestigd worden.’ Opnieuw Salomo, die op deze plaats de koning, lees: de overheid, de

BEELD

Een poging om zowel de verticale gerichtheid van de SGP te combineren met de horizontale dimensie van politiek komt tot uitdrukking in de titel van het Verkiezingsprogramma uit 1986.

‘Eén van de ‘rituelen’ die bij iedere verkiezingscampagne van iedere politieke partij horen, is het vinden van een motto, een pakkende tekst om mee de boer op te gaan.’

‘Signalen voor Goede Politiek. De letters SGP zijn er mooi in verwerkt, een woord- en letterspeling waar ds. Abma patent op had.’

spiegel voorhoudt. Ook ditmaal een meer algemeen geformuleerd motto. De begrippen trouw en recht doen lopen als een rode draad door het SGP-verkiezingsprogramma uit 1986. Een link naar armoede, zoals die te lezen is in de onderliggende Bijbeltekst, was er niet. Nederland kwam in de jaren-Lubbers juist uit een economisch dal.

In 1989 werd voor het eerst heel bewust gekeken naar het tijdsgewricht waarin de verkiezingen werden gehouden. In dat jaar viel de campagne samen met historische gebeurtenissen, met name in Europa. Het was het jaar van de val van de Berlijnse muur en het openschuiven van het ijzeren gordijn. Er kwam een (vreedzaam) einde van de Koude Oorlog tussen het communistische Oostblok en het vrije westen. Naast opluchting en blijdschap, gaf dat ook veel onzekerheid. Het motto werd: *Bij Leven en Welzijn*. Een duidelijke hint naar de toekomst, die op dat moment ongewis was. Het mooie was bovendien dat deze bekende en ‘onder ons’ vaak gebezigde uitdrukking, impliciet verwijst naar het Bijbelwoord van de apostel Jacobus: zo de Heere wil en wij leven. *Deo volente*. We kunnen nog zoveel plannen maken en voornemens hebben als we willen, ons leven, als mens, maar ook de toekomst van een land en van de volkerenwereld, is in Gods hand. Kamerlid Van Dis miste bij dit motto overigens de diepgang, reden waarom op zijn verzoek er een submotto is toegevoegd: *Beleid naar Woord en Wet*.

Onder het derde kabinet-Lubbers, een coalitie van CDA en PvdA, kwam de *Algemene wet gelijke behandeling* tot stand. Die wet raakte veel christenen diep in het hart omdat gevreesd werd dat die wel eens het be-

gin zou kunnen zijn van een ontwikkeling die – op termijn – de bijl aan de wortel zou leggen van organisaties en instellingen op klassiek-christelijke grondslag. Het debat over deze wet, waarbij de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken Dales plompweg verklaarde dat een bepaalde Bijbeluitleg ‘buiten de rechtsorde’ was, bevestigde deze vrees.

De keuze van het motto voor de verkiezingen 1994 moet tegen deze ‘bedreigende’ achtergrond worden gezien. *Vast en Zeker*. Ook weer een in de Nederlandse taal gevestigde uitdrukking, waarmee het gevoel werd opgeroepen dat bij alle bedreigingen en gevaren, er een partij is die pal staat voor beproefde waarden en normen. Met een stem op de SGP, weet je wat je hebt en waar je aan toe bent.

De verkiezingen van 1998 vonden plaats na het eerste paarse kabinet. En hoewel minister-president Kok had verklaard ‘minister-president van alle Nederlanders’ te willen zijn, werd al snel helder dat PvdA, VVD, en met name de drijvers van D66, van deze – voor die tijd – unieke coalitie zonder een oppermachtig CDA gebruik wilden maken om christelijke noties in wetgeving en bestuur uit te wissen.

De SGP ging de verkiezingen in met de leus die zo’n beetje aan alle ‘eisen’ voldeed: *Woord houden*. Woord ook nog eens met een hoofdletter. Het imago van een partij van stavast viel helemaal samen met deze slogan. Nadat dit motto was geopperd, wist iedereen: dit is ‘m. De instemming was unaniem. Ik herinner me dat nog dat, met de millenniumwissel in het vooruitzicht, nog is gesuggereerd het motto aan te doen sluiten op een regel uit de berijmde Psalmen: *Eeuw in, Eeuw uit*. Maar die hield geen stand tegenover *Woord houden*.

DE ‘FORTUYN-VERKIEZINGEN’

Toen kwam 2002. Het einde van paars, en de glorieuze opkomst uit het niets van Pim Fortuyn. De meest tumultueuze verkiezingscampagne die ik heb meegemaakt, en velen met mij, plotsklaps eindigend op 6 mei met de koelbloedige moord op de hoofdrolspeler.

Al in een vroeg stadium was de keus voor het motto gemaakt. *Tot Uw dienst*. En wéér werd handig gebruik gemaakt van een veel gebezigde, bekende uitdrukking. De boodschap en het programma van de SGP heeft zowel een horizontale als een verticale lijn: dienstbaar aan de samenleving, maar vanuit de dienst aan God. U met een hoofdletter en u met een kleine letter. En evenals *Woord houden* makkelijk toe te passen op allerlei kwesties en vraagstukken.

Naarmate de campagne vorderde en duidelijk werd dat het een heftige tweestrijd zou worden tussen het paarse kabinet en Pim Fortuyn, heeft Van der Vlies, meebewegend op het politieke schakbord, verschillende keren geprobeerd uit te leggen dat er meer keuzes zijn dan tussen die twee alternatieven. Daarvoor gebruikte hij de leus *Pim noch paars*. Saillant detail was dat toen Fortuyn tot lijsttrekker werd gekozen, hij zijn slot- en bedankrede eindigde met het SGP-motto, zij het in het Engels: *At your service*. Het leverde hem – postuum – de grootste overwinning in de politieke geschiedenis op. Net als eerder in 1981/1982, werd bij de verkiezingen van 2003, na de snelle val van het eerste kabinet-Balkenende, *Tot Uw dienst* hergebruikt.

Zo snel *Tot Uw dienst* als motto werd gekozen, zo lang duurde het voor in 2006 de uiteindelijke keus viel op *Naar Eer en Geweten*.

BEELD

Dubbelzinnig in de goede zin van het woord. SGP-verkiezingsposter uit 2003.

‘Vast en Zeker. ... Met een stem op de SGP, weet je wat je hebt en waar je aan toe bent.’

Voor zover ik me herinner en na kan gaan, lag aan de keus van dat motto niet een specifiek thema ten grondslag of een gevoel dat op dat moment in de lucht hing, maar was het meer een ‘bij gebrek aan beter’-geval.

In het ‘Ten geleide’ van het verkiezingsprogramma noteerde voorzitter Wim Kolijn: ‘Voorop staat de eer van God, daar ligt de spits van het SGP-optreden in de politiek. (...) Daarnaast zoeken wij de eer en het goede voor iedereen. ‘Vrees God en houd Zijn geboden, want dit betaamt alle mensen’. (...) Met de notie van het ‘geweten’ wil de SGP laten merken dat in dit verkiezingsprogramma moeilijke keuzes en complexe problemen niet uit de weg worden gegaan. (...) Wij doen een doordachte poging om eerlijke oplossingen voor te stellen, zonder dat we pretenderen voor alles en iedereen een perfect en pasklaar antwoord te hebben.’

BEELD

De poster bij de laatstgehouden verkiezingen voor de Tweede Kamer in 2021. Het motto 'In vertrouwen' is wel wat kleintjes...

‘De boodschap en het programma van de SGP heeft zowel een horizontale als een verticale lijn: dienstbaar aan de samenleving, maar vanuit de dienst aan God.’

In 2010 viel het vierde kabinet Balkenende na een meningsverschil tussen CDA en PvdA over de uitzending van de Nederlandse militaire missie naar Afghanistan. Het motto werd *Daad bij het Woord*, in 2012 herhaald na de snelle val van het eerste kabinet-Rutte. Tijdens dit ‘gedoogkabinet’ met de PVV viel belandde de SGP ‘op de achterbank’ toen de meerderheid in de Kamers wegviel door het vertrek van PVV-Kamerleden. De SGP wist op die manier nogal wat winstpunten te noteren. Ook al kostte het nog wel enige discussie, alvorens instemming over dit motto werd bereikt, *Daad bij het Woord* is een algemeen geformuleerde tekst die goed past bij het beeld van de SGP als een partij met principes waarbij woorden en daden hand in hand gaan. Ook was het een knipoog naar een bekend gezegde, en met de hoofdletter W kon ook nog eens de verticale dimensie erin worden verwerkt. Dat deze leus net als het eerdergenoemde motto *Bij Leven en Welzijn* refereert aan een tekst uit de brief van Jakobus ‘En zijt daders des Woords en

niet alleen hoorders’, maakte de keus des te makkelijker.

VOOR HET LEVEN

De verkiezingen van 2017 stonden bij de SGP in het teken van het speerpunt ‘leven’: *Stem voor het Leven*. Dat kan niet los worden gezien van een van de actuele thema’s op dat moment, de discussie over de D66-initiatiefwet ‘Voltooid Leven’. Een duidelijk appel aan de kiezers om steun te geven aan de SGP in haar verzet tegen met name D66-voorstellen. ‘Leven’ overigens niet alleen in enge zin (abortus, euthanasie, gezondheidszorg), maar ook veilig leven (Defensie, politie en justitie) en samen leven (bijvoorbeeld onderwijs, landbouw en visserij en energie).

Na een moeizaam geformeerd kabinet (VVD, CDA, D66 en CU) en een zo mogelijk nog stroever verlopende kabinetsperiode, ging Nederland in 2021 weer naar de stembus. De verkiezingen werden bovendien gehouden

tijdens de coronapandemie die de wereld en Nederland in hun greep hielden. Het virus kegelde ruw het beeld dat alles maakbaar is omver. Mede als gevolg daarvan daalde het vertrouwen van veel burgers scherp.

Na een paar brainstormsessies rolde het motto *In Vertrouwen* uit de bus. Dat motto haakte nadrukkelijk in op de grote onzekerheid en angst door de corona(maatregelen), en als gevolg daár weer van heftige polarisatie en tanend vertrouwen bij de kiezers. Bovendien was er een link naar de grote waardering voor en vertrouwen in voorman Van der Staaij. Partijvoorzitter Van Meeuwen verwoordde het intro zo: ‘Met dit motto wil de SGP laten zien dat het mogelijk is om te werken aan vertrouwen in de samenleving. Om politieke standpunten naar voren te brengen die mee kunnen werken aan dat vertrouwen. (...) Vanuit dat geloofsvertrouwen en in afhankelijkheid van Zijn zegen willen we politiek bedrijven. Ten dienste van de medemens in onze Nederlandse samenleving.’

CONCLUSIE

Een paar dingen vallen op. Allereerst dater, nadat de SGP koos voor een landelijke campagne, gaandeweg intensief is nagedacht over een goed motto. Dat werd niet gedelegeerd

of uitbesteed aan een extern reclamebureau, campagnestrategen en communicatiedeskundigen, maar intern: de door het partijbestuur ingestelde programmacommissie, later aangevuld met een campagnecommissie.

Aanvankelijk was het belangrijkste criterium bij de keuze van een motto de vraag of die de SGP goed typeerde. Daarnaast woog de vraag mee of het motto makkelijk was uit te werken in het programma en ander campaignemateriaal. Later werd bij de afweging eveneens betrokken of het motto goed aansluit bij wat er leeft in de maatschappij en welke thema’s er bij de kiezers leven.

Tenslotte. Voor partijen die het moeten hebben van zwevende kiezers is een sterk motto en een gelikte presentatie onontbeerlijk om kiezers te ‘vangen’. De SGP onderscheidt zich van verreweg de meeste partijen omdat zij een beginselpartij is met een trouwe achterban. Dat ontslaat de partij er niet van om een goede verkiezingscampagne te voeren. Sterker nog, nu het aantal zwevende kiezers per verkiezing stijgt, biedt dat de SGP een mogelijkheid om een deel van die zwevers eenmalig of voor langere tijd aan zich te binden. En dat is winst.

‘Daad bij het Woord is een algemeen geformuleerde tekst die goed past bij het beeld van de SGP.’

BRONNEN

1. Uit: *De Strijd om de Macht*, ondertitel: *Politieke campagnes, idealen en intriges*. Van ex-campagnestrateeg, ex-Kamerlid en ex-PvdA'er Jacques Monasch. Hij maakte van binnenuit de verkiezingscampagne mee van de PvdA in 2002, de zogenaamde ‘Fortuyn-verkiezingen’.
2. In de communicatiewereld wordt onderscheid gemaakt tussen de begrippen motto, slogan, campagneleus en vergelijkbare termen. In dit artikel gebruik ik ze als synoniem.
3. Spreuken 14 vers 34.
4. Zie Jacobus 4 vers 15.
5. Vgl. Psalm 93 vers 4, of andersom: Psalm 72 vers 9, volgens de Staatsberijming uit 1773. De suggestie was afkomstig van Servaas Stoop, destijds beleidsmedewerker van de SGP-fractie in de Tweede Kamer.
6. Prediker 12 vers 13b, de eerste helft van de slotsom van Prediker.
7. Jakobus 1 vers 22.

COLUMN
Josine Teeuw

Een nieuwe bestuurscultuur vergt Jobsgeduld

FOTO
Josine Teeuw
Fotograaf:
Adrienne Norman
www.studio7n.nl

‘Een nieuwe bestuurscultuur’, dié moet er komen. Dat zeiden veel politici voor de verkiezingen van november 2023. Ook het coalitieakkoord van Rutte IV repte daar al over. Maar wat is bestuurscultuur, wat is er mis met de huidige, en wat is de gewenste nieuwe bestuurscultuur? Ik omschrijf bestuurscultuur als: *De manier waarop men in Den Haag (Kamerleden, bewindspersonen en ambtenaren) met elkaar èn met problemen omgaat.*

Uit mijn onderzoek naar de veranderingen in het maken van rijksbeleid blijkt dat er inderdaad veel mis is met de huidige bestuurscultuur. Den Haag is de afgelopen veertig jaar problemen gaan oplossen door visieloos symptomen te bestrijden, zonder kennis van de aard en oorzaken

van de problemen. In de Kamer luisteren veel Kamerleden niet naar elkaar en ze debatteren niet over de inhoud van de maatschappelijke vraagstukken. Beleidsambtenaren hebben geen tijd voor degelijke beleidsvoorbereiding en hun managers, op alle niveaus, ontberen de kennis daarvoor. Ze kunnen bewindspersonen nauwelijks weerwoord bieden, als ze dat al durven; bewindspersonen die zelf vaak onvoldoende kennis van hun vele beleidsterreinen hebben. Het rijk is dan ook niet in staat maatschappelijke problemen bij de wortel aan te pakken, bestrijdt slechts symptomen en verergert daarmee deze maatschappelijke problemen. Ik noem dat ad-hocbeleid: *Het inzetten van tamelijk willekeurige instrumenten om een probleem op te lossen met vaak onbedoelde en zelden de beoogde gevolgen.*

Het ad-hocbeleid van het rijk begon geleidelijk aan het einde van jaren zestig en is sinds de kabinetten Lubbers steeds meer gemeengoed geworden. Pragmatisme begon idealisme en

visie te verdringen, aandacht voor de inhoud van maatschappelijke vraagstukken maakte plaats voor de drang te bezuinigen, de doelmatigheid te verbeteren en onderdelen van het rijk te privatiseren. Marktwerking en prestatiemeting gingen gepaard met toenemende regeldruk. De voorwaarden om professioneel beleid te kunnen maken verdwenen, namelijk visie, kennis en tijd van Kamerleden, bewindspersonen en ambtenaren. Wat resteerde, is de roep om problemen op te lossen: zodat er weer nieuwe problemen kunnen ontstaan, zoals we in de toeslagenaffaire zagen.

Een actueel voorbeeld is de bestaansonzekerheid, die tijdens de laatste verkiezingscampagnes een gespreksonderwerp was. Verhoging van het minimumloon zou een oplossing zijn en misschien is dat ook nodig, maar dat pakt de complexe oorzaken van de toenemende armoede niet aan: denk aan bureaucratie en marktwerking, de gestegen kosten van de zorg, het (openbaar) vervoer, voedsel, het wonen (huren, energie, belastingen, onderhoud). Denk aan andere oorzaken van armoede zoals ongelijkheid en discriminatie. Er is veel visie, kennis en geduld nodig om dergelijke oorzaken te onderzoeken en een plan te maken om deze oorzaken fundamenteel aan te pakken. In de afgelopen decennia heeft de rijksoverheid deze professionele wijze van beleid maken veelal vervangen door ad-hocbeleid. Met verhoging van het minimumloon los je de bestaansonzekerheid niet op.

DE NIEUWE BESTUURSCULTUUR

In de nieuwe bestuurscultuur hebben politici de nare gewoonte om problemen op te willen lossen achter zich gelaten. Bewindspersonen investeren in hun departement zodat daar voldoende kennis en tijd is om te werken aan hun langetermijnvisie en -doelen en de handhaving van beleid. Ze zorgen ervoor dat de Kamer degelijke beleidsvoorstellen krijgt die de oorzaken van de maatschappelijke problematiek te lijf gaan. Deskundigen waaronder uitvoerende organisaties zijn voor het opstellen van deze voorstellen geraadpleegd. Kamerleden luisteren naar elkaar, respecteren elkaars kennis en stellen elkaar inhoudelijke vragen. Ze beoordelen of regeringsvoorstellen passen in een visie, gericht zijn op resultaten op de lange termijn, of ze handhaafbaar zijn en of ze bijdragen aan preventie. Met zo’n bestuurscultuur komt het uiteindelijk wel goed met dit land. Maar dat vergt wel een Jobsgeduld.

Josine Teeuw werkte dertig jaar bij de rijksoverheid in verschillende functies. Zij is nu gepensioneerd. In juni 2023 promoveerde zij aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Ik wil er niets van weten. Hoe visie, kennis en tijd uit Den Haag verdwenen, Josine Teeuw (2023), verscheen bij Uitgeverij Verloren, Hilversum.

‘De voorwaarden om professioneel beleid te maken verdwenen, namelijk visie, kennis en tijd...’

AUTEUR

Jan Schippers,
redactielid

Over besturen met een SGP'er

Wethouder Arnoud Proos aan het woord

Na de gemeenteraadsverkiezingen dit voorjaar kwam in Vlaardingen een bijzondere coalitie van zes partijen tot stand. Daarin zitten liberale, rechtse, linkse en christelijke partijen. Namens de combinatie van ChristenUnie en SGP is Arnoud Proos lid van het College van Burgemeester en Wethouders. In dit vraaggesprek vertelt hij iets over zijn eerste ervaringen in de Vlaardingse politiek.

Arnoud, sinds dit voorjaar ben je wethouder in de gemeente Vlaardingen namens ChristenUnie-SGP. Wat speelt er momenteel vooral in de gemeentepolitiek? Wat zijn actuele zaken in jouw portefeuille waarvoor je je stevig inzet?

Vlaardingen komt uit een moeilijke positie. Er is de afgelopen jaren veel bestuurlijke onrust geweest, veel wisselingen van bestuurders en veel financiële problemen. Bij de start van het nieuwe college is het huishoudboekje

weer op orde en kan er voorzichtig geïnvesteerd worden in de stad.

Tegelijk kent Vlaardingen relatief veel armoede en kwetsbare gezinnen. Als wethouder armoedebeleid heb ik hier de komende jaren een flinke opgave.

De huidige coalitie in Vlaardingen bestaat uit zes partijen: VVD, GroenLinks, VV2000/Leefbaar Vlaardingen, CDA, D66 en ChristenUnie-SGP. Best veel partijen. Misschien wel lastig balanceren? Mogelijk zitten er ook voordelen aan?

Je ziet in meer gemeenten dat er steeds meer partijen nodig zijn om tot een meerderheid te komen. Een of twee machtsblokken zie je nauwelijks meer.

En het hoeft niet tot instabiliteit te leiden, is ook mijn persoonlijke ervaring uit mijn vorige collegeperiode. Politiek is niet alleen iets van inhoud of proces, maar ook van mensen. Het is heel belangrijk om daarop te investeren. Tijdens coalitievorming, maar ook als een college en een coalitie aan de slag zijn.

Je moet voortdurend kijken of iedereen comfortabel is, en je moet heel goed weten wat de gevoelige punten zijn voor iedereen.

‘Hoewel onze fractie maar twee zetels heeft in een raad van 35 zetels, is ons een volwaardige positie en volwaardige wethouderspositie gegund. Dat is iets om heel dankbaar voor te zijn.’

Op landelijk niveau zou een dergelijke coalitie een haast onmogelijke combinatie zijn. Waarom kan het lokaal wel?

Als lokale overheid ben je ervoor verantwoordelijk dat mensen op een prettige en veilige manier kunnen wonen. Een heleboel wensen hierin zijn gemeenschappelijk. Alle partijen willen dat de straatlantarens branden. En dat het huisvuil tegen redelijke kosten opgehaald wordt. En dat het aantal woninginbraken omlaag gaat. Verder wordt er lokaal vaak gekeken: bij welke partijen vinden we genoeg vertrouwen en stabiliteit?

De ChristenUnie-SGP in Vlaardingen staat qua betrouwbaarheid en stabiliteit gelukkig hoog aangeschreven. Het was dus een partij die men er graag bij wilde in het college. Hoewel onze fractie maar twee zetels heeft in een raad van 35 zetels, is ons een volwaardige positie en volwaardige wethouderspositie gegund. Dat is iets om heel dankbaar voor te zijn.

Nu hoor ik wel eens het verwijt dat de SGP erop uit is om christelijke waarden en normen via coalitievorming aan de meerderheid op te leggen. De principes van de partij zijn in beton gegoten en daarom zou het lastig onderhandelen zijn met SGP'ers. Klopt dit?

Met ons is het juist heel goed onderhandelen. Als het goed is, zijn christenen namelijk niet uit op macht of machtsbehoud. Wel zijn er principes. Maar het is juist prettig dat die duidelijk zijn. Van ons mag eerlijkheid en duidelijkheid verwacht worden, en juist dat biedt veel ruimte voor andere partijen om hun eigen punten in te brengen.

Hoe schrijft de lokale pers over de Vlaardingse coalitie in het algemeen? En

over deelname van ChristenUnie-SGP aan de coalitie in het bijzonder?

Het vertrouwen in de Vlaardingse politiek is helaas erg laag. De opkomst bij de lokale verkiezingen was ook zeer laag. Er is veel gebeurd de afgelopen jaren. Met name het verwijt dat de politiek meer met zichzelf bezig was, in plaats van met de stad, heb ik vaak gehoord. Men is dus kritisch op het nieuwe college: wat gaan het de komende jaren doen?

Voor mijzelf is het een uitdaging om zichtbaar te zijn. Niet alleen met leuke plaatjes op social media, maar echt in de wijken en bij inwoners. Ik geniet er wel van om tussendoor ergens een Turkse pizza te gaan eten, en dan gelijk in gesprek te gaan met de eigenaren, hoe ze hun wijk ervaren. Vaak hoor je heel veel op die manier. Of mensen die mailen met een klacht over hun uitkering, op de koffie uit te nodigen. Dat is echt belangrijk. Er is weinig aandacht geweest in het bijzonder over het toetreden van de ChristenUnie-SGP in het college. En dat is mooi, het laat zien dat we als een normale partij gezien worden.

De SGP wordt nogal eens gezien als een buitenbeentje in de politiek vanwege een aantal uitgesproken standpunten. Met name de combinatie ‘geloof en politiek’ wordt vreemd of curieus gevonden. Wat is er dan toch zo aantrekkelijk aan besturen met de SGP, in jouw geval ChristenUnie-SGP? Wat krijg je terug van andere partijen, van jouw coalitiepartners bijvoorbeeld?

Veel scherpe standpunten liggen toch vooral in de landelijke arena. Daar gaat het over medisch-ethische thema's, over bijzonder onderwijs, etc. Maar tegelijk is het mooi dat

onze raadsleden hun bijdragen aan het debat in de raad verrijken vanuit onze Bron, de Bijbel. Dat is ons uitgangspunt en ons bestaansrecht. Als kleine fractie kunnen we niet veel eisen, maar tegelijk worden we echt gerespecteerd.

In het college vervangen mijn collega's mij als ik uitnodigingen op zondag heb. Ze weten dat dat echt een rustdag is voor mij, die ik aan God en gezin besteden wil. Daar wordt niet over geklaagd en daar ben ik blij mee.

Wat ze terug mogen verwachten, is oprechtheid en stabiliteit. Daar moeten we dan ook op 'leveren.'

Wat wordt lastiger door coalitiedeelname? Gaat het dan om de inbreng vanuit het christelijk geloof? Of zit de moeite op een ander vlak? En heeft niet elke partij wel een of meer 'stekelige punten' of moeilijk overbrugbare verschillen met andere partijen?

Coalitiedeelname is altijd lastiger. Vanuit de oppositie kan je allerlei dingen vinden die anders en beter moeten. In een coalitie moet iedereen water bij de wijn doen, en dingen verdedigen die je zelf niet zou hebben bedacht.

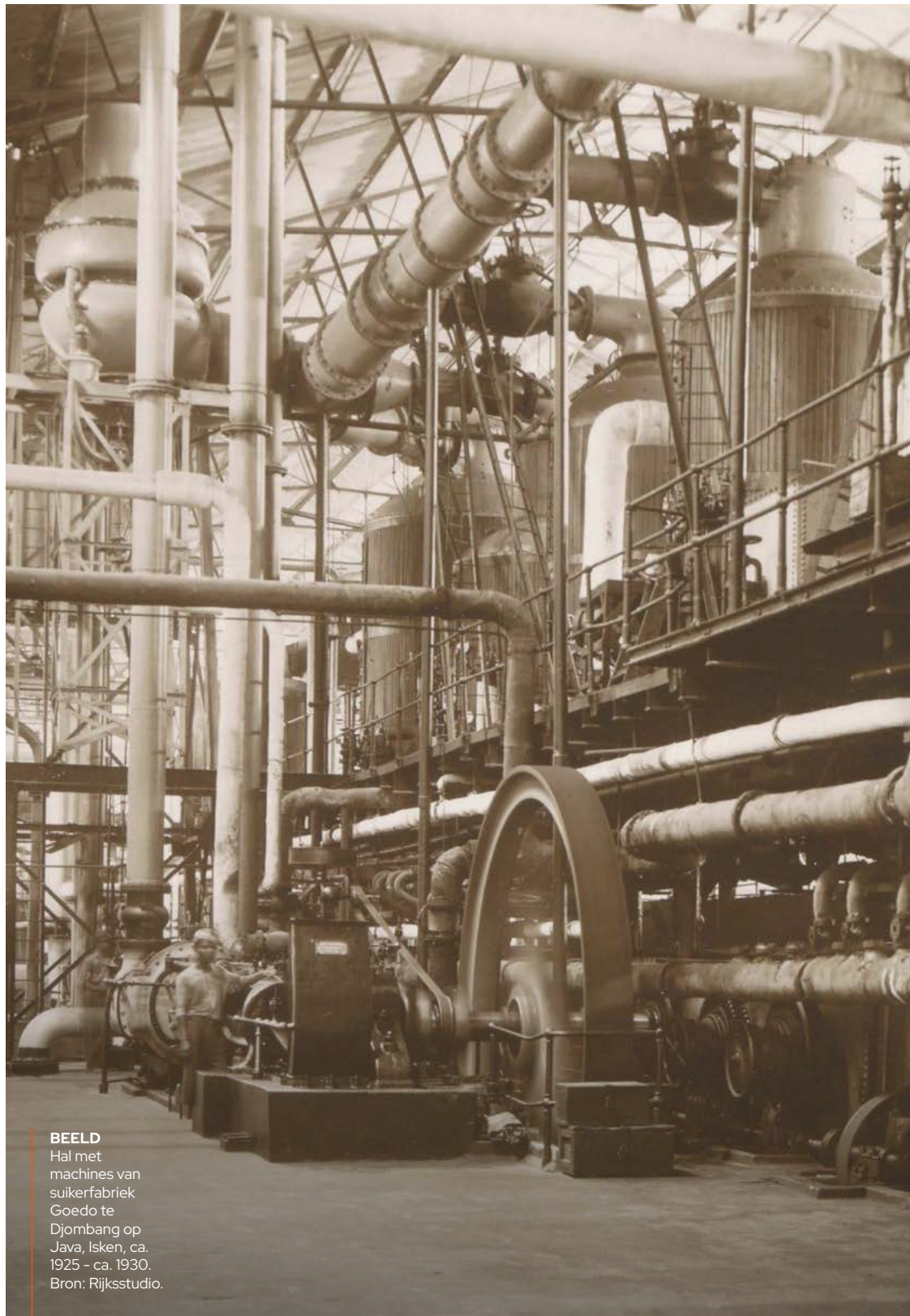
Het is wel heel belangrijk om te weten: wat zijn nu echt mijn kernpunten? En wat is een rode lijn voor mij? Daar moet je ook je achterban goed bij betrekken. Met twee van de 35 zetels snapt iedereen dat je geen machtsbasis hebt om alle winkeliers zondagsrust te gunnen. Het gaat dan meer om kleine stappen in de goede richting bij zaken die je belangrijk vindt. Dat kan ook zijn met de aanpak van drank en drugs.

Dilemma's komen soms ook onverwachts, bijvoorbeeld met een nieuwe vluchtelingenpijk. Welke keuzes maak je dan?

Als het gaat over het dragen van bestuurlijke verantwoordelijkheid, vinden sommige SGP-leden dat we zijn geroepen om te getuigen, niet om samen te werken met andere partijen? Wat is jouw reactie?

Dat dilemma begrijp ik heel goed. Volgens mij is het allebei belangrijk. Als we echte christenen zijn, dan is getuigen toch een onderdeel van ons leven? Volgens mij moeten we biddend zoeken naar ruimte en mogelijkheden om dat te doen. De Bijbel biedt zoveel wijsheid voor een zoekende wereld. Tegelijk zien we met elkaar de polarisatie in de samenleving heel snel toenemen en ook is er meer politieke instabiliteit. Dan zijn er christelijke bestuurders nodig die op een betrouwbare en stabiele manier samen met anderen leiding geven.

‘Met ons is het juist heel goed onderhandelen. Als het goed is, zijn christenen namelijk niet uit op macht of machtsbehoud. Wel zijn er principes. Maar het is juist prettig dat die duidelijk zijn.’

BEELD
Hal met
machines van
suikerfabriek
Goedo te
Djombang op
Java, Isken, ca.
1925 - ca. 1930.
Bron: Rijksstudio.

Voorsprong door techniek?

AUTEUR
Jan Schippers,
directeur
Wetenschappelijk
Instituut voor de
SGP

Vanaf de 18^e eeuw heeft de ontwikkeling van de techniek een hoge vlucht genomen. Stoommachine, diesel- en benzinemotor brachten grote veranderingen teweeg. Elektriciteit, de gloeilamp, telegraaf en telefoon, radio en televisie, het zijn allemaal innovaties met enorme impact op de samenleving. De personal computer, het internet en de smartphone zijn vindingen van de laatste decennia. Al die machines en apparaten dienen het gemak van de mens, zo is de belofte.

Techniek en innovatie hebben bij de meeste mensen om die reden een positief imago. Maar is alles wat sneller gaat en een nog hogere graad van perfectie heeft ook beter voor de mens, de samenleving en de leefomgeving? In 1939 schreef Friedrich Georg (Fritz) Jünger (1898-1977) over deze vraag een boek dat fundamentele kritiek bevat op

het moderne technische denken en doen. Terwijl het Naziregime bezig was een stevige oorlogsmachinerie op te bouwen met de nieuwste technische snufjes – vele Duitsers bewonderden dit en niet weinigen juichten dit ook toe – waagde Jünger het om zich daarover kritisch uit te laten. Geen wonder dat het boek dan ook eerst pas na de oorlog, in 1946, kon verschijnen. In 1949 kwam er een Engelse vertaling uit, met als titel *The Failure of Technology: Perfection Without Purpose*. Pas vorig jaar verscheen het essay in Nederlandse vertaling. Aan actualiteit heeft dit diepgravende boek weinig ingeboet.

KORTE BIOGRAFIE

Wie was Friedrich Georg Jünger? Hij groeide op in Hannover, in een gezin van zeven kinderen. Qua bekendheid staat hij in de schaduw van zijn oudste broer Ernst Jünger (1895-1998), een van de meest omstreden Duitse schrijvers uit de 20^e eeuw. Beide broers worden gerekend tot de stroming van de conservatieve revolutionairen, de 'Konservative Revolution'. Dit is een verzamelterm voor politieke stromingen ten tijde van de Weimar

BEELD

Portret Friedrich
Georg (Fritz)
Jünger.
Bron: Rudolf
Baucken/
Klett-Cotta

Republiek (1918-1933), met uiteenlopende visies en opvattingen. Ondanks die variatie hadden ze over het algemeen een afkeer van het traditionele christelijke conservatisme, het liberalisme en de parlementaire democratie. Ook keerden ze zich tegen de culturele geest van de burgerij, haar hang naar moderniteit, rationalisme en sciëntisme. Oswald Spengler met zijn befaamde boek over de ondergang van het Avondland is een bekende auteur uit deze kring.

De broers Jünger moesten niets hebben van het nationaalsocialisme, waarbij Ernst koos voor een ambigue opstelling (wat achteraf gezien z'n redding is geweest) en Fritz zich duidelijker uitsprak in zijn *Der Aufmarsch des Nationalismus* uit 1926 en vooral in zijn gedicht 'Der Mohn' uit 1934. Een ondervraging door de Gestapo kon toen niet uitblijven.

HOOP OP TECHNIEK

In *De perfectie van de techniek* fileert Friedrich Jünger het expansieve streven naar technische vervolmaking als een doelloze bezigheid. IJdelheid, zou de Prediker uit het gelijknamige Bijbelboek zeggen. Het technische domein moet niets ontziend worden uitgebreid, zo schrijft Jünger in het woord vooraf. Ook al hebben mensen een zeer uiteenlopende achtergrond of levensovertuiging, iedereen is het daar over eens: kapitalisten en socialisten, wetenschappers en politici, Chinezen en Amerikanen. Zij delen allen de opvatting dat de toekomst van de mensheid afhangt van de technologische uitbreiding of vooruitgang. En dus vestigt iedereen zijn hoop op de techniek. Of men zit vast aan de gedachte dat alles op alles gezet moet worden om te innoveren – en snel een beetje – want anders is de concurrentie ons een stap voor. Volgens Jünger zijn de

verschillen tussen fascisme, communisme en liberaal kapitalisme niet doorslaggevend als het gaat om de globale expansie van de techniek en de rooibouw op de schepping en de mens die daarmee gepaard gaat.

RESPECT VOOR GRENZEN

De technologische ontwikkeling kent vanuit zichzelf geen grenzen, zo laat Jünger in dit essay zien. En zo komt het dat we vandaag de dag discussies meemaken waarin mensen kritiekloos omgaan met de uitkomsten van technologische innovatie. Alles wat technisch kan, moet moreel ook mogen. Want anders loop je het grote risico achterop te raken bij China of Amerika. Een opvatting die ook niet weinig christenen in haar greep heeft gekregen. Bijgevolg dreigen ethische bezwaren tegen knutselen aan het DNA het onderspit te delven tegenover de utopische genensleutelaar die kinderen zonder enig medisch gebrek belooft. De oppervlakkige

BEELD

Rijdende trein,
Nicolaas van
der Waay,
1865 - 1936.
Bron: Rijksstudio.

'In 1949 kwam er een Engelse vertaling uit, met als titel *The Failure of Technology: Perfection Without Purpose*.

gedachte overheerst: wie kan daar nu iets op tegen hebben? Gemakshalve wordt over het hoofd gezien dat dit in het verleden ook is geprobeerd, weliswaar met minder geavanceerde technieken, maar met niet minder desastreuze gevolgen. Als het gaat om gezondheid van kinderen en het voorkómen van ernstige erfelijke aandoeningen, mag er heus veel inspanning worden geleverd en techniek worden ingezet om dit leed te bestrijden. Evenmin wil ik oprechte intenties van onderzoekers in twijfel trekken. Het dilemma drukt ons echter wel met de neus op het feit dat vermeerdering van kennis en kunde ons soms voor ongedachte en schier onoplosbare ethische vragen plaatst. Het komt er dan op aan morele grenzen te respecteren in plaats van die te overschrijden. Met het oog op een gewenste bezinning op techniek en technische innovatie noem ik in de volgende paragraaf een beknopte selectie van kritische gedachten van Fritz Jün-

ger die vandaag nog steeds het overwegen waard zijn.

WAT LEVERT TECHNIEK ONS OP?

Een eerste opmerking die opvalt, is dat Jünger het een wijdverbreid geloof noemt dat de techniek de mens werk uit handen zou nemen. Minder werktijd levert meer vrije tijd op. Maar is de mens wel in staat om die vrije tijd ook vrij te besteden? De meeste mensen die wat extra vrije tijd hebben gekregen, doen niet anders dan deze doden, zo merkt hij scherp op [28]. En dan heeft hij niet eens geweten van al die mensen die uren turen naar het scherm van hun smartphone. Een ander diepgeworteld idee is de rijkdom die de technische vooruitgang oplevert. Maar wat is rijkdom precies? Is het een kwestie van 'hebben' of van 'zijn'? Rijkdom die je hebt, kan je altijd worden ontnomen [33]. En als rijkdom slaat op de beschikbaarheid aan consumptiegoederen, dan moet je beden-

'In *De perfectie van de techniek* fileert Friedrich Jünger het expansieve streven naar technische vervolmaking als een doelloze bezigheid. IJdelheid, zou de Prediker uit het gelijknamige Bijbelboek zeggen.'

‘Alles wat technisch kan, moet moreel ook mogen. Want anders loop je het grote risico achterop te raken bij China of Amerika.’

ken dat mensen die alleen voor het verteren zijn geboren, pure consumenten dus, nooit rijkdom kunnen creëren, aldus Jünger.

De techniek met haar machines ‘kan ons geen overvloed in de schoot werpen. Ook het kleinste technische proces verbruikt meer kracht dan het voortbrengt. Dus hoe zou door de optelsom van deze processen ooit overvloed geschapen kunnen worden?’ zo vraagt Jünger op retorische wijze. De techniek creëert volgens hem geen rijkdommen, maar ze bemiddelt de toegang tot hulpbronnen, het transporteren, verwerken en verbruiken ervan. ‘Het is een permanent, almaar groeiend, steeds kolossaler wordend verteringsproces dat hier plaatsvindt. Het is een rooibouw zoals de aarde nog nooit heeft gezien. ... Niet alleen de bodemschatten, ook de mens behoort tot de hulpbronnen die aan het technisch verbruik onderworpen worden’ (42, 44). Het omdopen van personeelszaken

tot ‘human resource management’ onderstreept het gelijk van Jünger, zou ik zeggen.

PERFECTIE: OP GRENZEN STUITEN

En wat betekent het nu als de techniek haar perfectie bereikt? Volgens Jünger is daarmee niets anders gezegd dan dat het denken dat haar voortbrengt en uitbreidt zijn beslag krijgt en op grenzen stuit die door de methoden zelf gesteld zijn. De weerstanden die de technicus probeert te overwinnen met een mechanische oplossing, worden daardoor niet opgeheven, maar met geweld onderdrukt. Naarmate de vaardigheid van de technicus toeneemt, nadert de techniek een staat van perfectie. Dat is geen rijpheid of volgroeid zijn, stelt Jünger met nadruk. Want techniek kan weliswaar de hoogste vaardigheid bereiken, maar rijpheid ligt buiten haar bereik, omdat dit nooit iets gewelddadigs heeft en nimmer is af te dwingen.

Op basis van zijn waarnemingen in het Duitsland van de jaren ‘30 stelt Jünger dat technische vooruitgang en massavorming hand in hand gaan. Ze veronderstellen elkaar. De technische vooruitgang is het sterkst waar ook de massavorming het verst is voortschreden. En omgekeerd. Jünger betoogt dat de massa geen weerstand biedt aan het streven naar technische perfectie. Integendeel, ze werkt dit juist in de hand. ‘De massa is het meest bruikbare, meest buigzame materiaal voor de technicus, wiens arbeidsplannen zonder haar in het geheel niet uitvoerbaar waren.’ (146/147). Een bladzijde verderop schrijft Jünger dat mobiliteit een teken van voortschrijdende massavorming is die gelijk opgaat met de technische vooruitgang. Het is immers een kenmerk van de techniek dat ze de mens bevrijdt van alle banden die niet van rationele aard zijn, om

hem in plaats daarvan aan rationele relaties te onderwerpen [148].

IDEOLOGIE EN UTOPIE

Niet alleen de fysieke beweeglijkheid van de mens wordt groter, ook de geestelijke. Dat wil zeggen: de mens wordt ontvankelijker voor ideologische invloeden. In de context van de jaren ‘30 denken we daarbij aan communisme, fascisme en nationaalsocialisme. De vatbaarheid van hele lagen van de bevolking voor ideologieën en de macht die ideologen daaraan ontleen, is een kenmerk van massavorming. Jünger ziet het voor zijn ogen gebeuren dat de ideologie een verbond sluit met de techniek, zij vult als het ware de lege ruimtes die zijn ontstaan. Nu is technische apparatuur zelf niet ideologisch te noemen, maar ze kan wel degelijk in dienst van een ideologie succesvol worden aangewend. Denk bijvoorbeeld aan de uitvinding van de radio die door de nazi-propagandaminister Goebbels werd benut om het Duitse volk achter Hitler te krijgen. Jünger merkt hierbij wel op dat een volk geen ideologie nodig heeft. Maar waar ‘massa’ is, móet wel een ideologie worden aangetroffen. De massa heeft een ideologie nodig en hoe meer de techniek haar perfectie nadert, des te noodzakelijker wordt ze. Apparatuur en organisatie kunnen de mens geen troost bieden [151]. Een fraai voorbeeld van een scherp zinnetje van Jünger is het volgende: ‘Elk denkbaar socialisme is utopisch, het spiegelt een geluk voor dat niet valt te verwirkelijken.’ Hij argumenteert: Aangezien het socialisme de kansen verdeelt volgens zijn opvatting van gerechtigheid (t.w. *gelijkheid* is eerlijk en rechtvaardig, JAS) nivelleert hij ze en blijft er nul kans over [152]. Merk op dat Jünger bewust versluierd schrijft over ‘elk denkbaar

socialisme’, hier sluit hij het nationaalsocialisme bij in. Een bekend citaat van Jünger in dit verband luidt: ‘Als er wezens zouden zijn die alle menselijke verlangens vervullen, zouden ze geen goden zijn, maar demonen.’

GEEN ROMANTISCHE VLUCHT

Vervalt Jünger in een soort van ‘romantische ontkenning’ van de positieve kanten van techniek? Nee, sterker nog: hij wil daar niets van weten. Het is de ontsparing van de technische ratio die hij bekritiseert, doordat zij haar grenzen niet in acht neemt. Door haar oeverloosheid ontaardt goede techniek in kwalijk technicisme en worden mens en werkelijkheid daar volledig aan onderworpen. Wat Jünger ‘de eerbied voor vrije toestanden’ noemt, gaat dan verloren. De ‘on-georganiseerde rijkdom’ wordt vernietigd. Denk hierbij ook aan de vernietiging van de boerenstand, zoals Stalin die op brute wijze organiseerde. Hier in het westen gaat dat veel langzamer, subtieler en veel minder gewelddadig. Maar het geeft te denken dat de agrarische sector eerst is gemechaniseerd, vervolgens geïndustrialiseerd (vertechniseerd) en nu zwaar in de problemen zit. Die ‘ouderwetse’ kringlooplandbouw was zo slecht nog niet...

De onstuimige beweging die de techniek voortbrengt, sleept ook de mens met zich mee, die de technische vooruitgang door ‘gezichtsbedrog’ als zijn eigen vooruitgang begrijpt. Er treedt een mobilisering van al het immobiele op, zo waarschuwt Jünger. De weerstand daartegen wordt ondermijnd doordat iedereen gaat denken in termen van rationeel doelmatig functionalisme. En waar de ‘natuurlijke weerstand’ weg is, volgt de mens de beweging. Het zou van hem zelfs nog wel wat sneller mogen gaan.

‘Mensen die alleen voor het verteren zijn geboren, pure consumenten dus, kunnen nooit rijkdom creëren.’

BEELD

De perfectie van techniek, Friedrich Jünger

‘Techniek kan weliswaar de hoogste vaardigheid bereiken, maar rijpheid ligt buiten haar bereik, omdat dit nooit iets geweldadigs heeft en nimmer is af te dwingen.’

AANZET TOT DOORDENKEN

Waarom inspireert dit boek bij het denken over techniek? Waarom is het de moeite van het lezen waard? Vooral omdat het aan het denken zet en stimuleert tot reflectie op onze manier van omgaan met techniek. Jünger analyseert heel scherp de ijdelheid of leegte van technische ontwikkeling. Hij waarschuwt voor de ongebreidelde en nietsontziende rooibouw die techniek pleegt op de natuur en op de mens. Ook legt hij de parallel bloot tussen techniek en massavorming, waarbij de individualisering een rol van betekenis vervult. Nog meer dan Jünger zien wij in de samenleving dat er zwarte schaduwzijden kleven aan modernisering en rationalisering van het menselijk bestaan. Oerbossen zijn en worden nog steeds gekapt, diersoorten verdwijnen, de jachtigheid van de maatschappij, de toenemende heftigheid van hypes. En uiteraard de opoffering van de zondagsrust aan de welvaartsgod. Afnemend vertrouwen in God, in gezag, in de medemens vergroot de behoefte aan veiligheid. Daar is een technische oplossing voor, zo wordt vaak gedacht. Met de vele camera's wordt echter niet alleen over uw veiligheid gewaakt, maar ook inbreuk gepleegd op uw privacy.

Jünger signaleerde al de risico's van machtsmisbruik die groter worden wanneer technische apparatuur en organisatie in dienst wordt genomen door een ideologische beweging. Techniek kan dus heel handig zijn of lijken te zijn, maar is daarmee niet onschuldig, laat staan ethisch neutraal. Bij al zijn kritiek op techniek, wil Jünger intussen niets weten van romantische negatie van de techniek, die tot uitdrukking komt in een terugverlangen naar een tijdperk zonder elektriciteit, zonder auto's, zonder radio en televisie, zonder internet, zonder smartphone.

TOT SLOT

Dit diepgravende boek vormt geen gemakkelijke leesstof. Dat ligt zeker niet aan de vertaling door Mark Wildschut, want die is voortreffelijk. Met voorgaande weergave van de hoofdlijn van 'De perfectie van de techniek' beoog ik duidelijk te maken dat Jüngers geschrift nadere bestudering verdient, bijvoorbeeld in een studiekering van christelijke studenten of een leeskring van SGP-jongeren.

Opmerkelijk vond ik de parallellen van Jüngers betoog in *De perfectie van de techniek* met die in twee andere boeken uit dezelfde periode. Ik doel dan op C.S. Lewis, *De afschaffing van de mens* uit 1943 en op Jacques Ellul, *Staan in de wereld van nu* uit 1948.¹ De drie auteurs verwijzen niet naar elkaar, maar toch brengen zij tot min of meer gelijklopende inzichten te berde. Zo betoogt Lewis dat het afbrokkelen van het geloof in objectieve waarde en moraliteit resulteert in een houding die de wereld afdoet als pure materie. Al het natuurlijk materiaal bestaat alleen maar om door elk individu gebruikt te kunnen worden voor zijn of haar behoeften. De natuurlijke wereld, bestaande uit planten en dieren, wordt gereduceerd tot iets onbeduidends, dat alleen maar bestaat voor de mens om die met behulp van techniek en wetenschap te beheersen of te veroveren. Volgens Lewis loopt dit proces uiteindelijk erop uit dat mensen elkaar op dezelfde destructieve manier zullen behandelen.² Tenslotte. De SGP laat zich kennen als een conservatieve partij. Nu is conservatief denken naar haar aard gericht op het bewaren van de schepping, veel meer nog dan de rode, progressieve politiek die zich nu vaak voorgeeft op haar groene imago. Twee vragen daarbij: 1) kan 'rood' wel echt groen zijn? En: 2) waarom hebben conservatieven

‘Elk denkbaar socialisme is utopisch, het spiegelt een geluk voor dat niet valt te verwelijken.’

en christenen met hun juiste uitgangspunt van rentmeesterschap en zorg voor Gods schepping, sinds de jaren '70³ de zogenaamd groene agenda laten kapen door progressieven, roden en linksen? Laatstgenoemde groeperingen spreken veel over duurzaamheid en milieuzorg, soms gebruiken ze zelfs quasireligieuze taal, zoals 'Moeder Aarde', maar ondertussen gaan ze voorbij aan het Woord dat dit alles schiep en in het aanzijn heeft geroepen.

Net zoals voor hen geldt dat betere zorg voor bodem, water, lucht, plant en dier de mens niet kunnen redden, geldt omgekeerd voor SGP'ers dat eerbied voor God de Schepper óók tot uitdrukking behoort te komen in zorg voor Zijn schepping en de medemens. Dat spreekt helaas niet vanzelf. Daarom moeten we onszelf steeds weer de kritische vraag stellen: hebben wij Gods Woord wel echt goed gehoord? En zijn we ook daders van datzelfde Woord? Zo niet dan vloekt ook onze praktijk met wezenlijke Bijbelse principes. Wat rest ons dan te doen? Bij de pakken gaan neerzitten? Onze vaderen vonden immers al die technische vondsten zo prachtig

en handig, geen wonder dat wij er ook graag gebruik van maken. We kunnen moeilijk anders, zo is het ons geleerd en zo steekt onze samenleving nu eenmaal in elkaar...⁴

De sleutel ligt in twee begrippen: omkeer en verantwoordelijkheid. Als we die in ons denken en doen handen en voeten geven, staat de afkorting SGP vanzelfsprekend ook voor 'Sehr Grüne Partei'.

n.a.v. Friedrich Jünger, *De perfectie van de techniek*, vert. Mark Wildschut, uitgeverij Ten Have/De Nieuwe Wereld, Utrecht 2022, 400 blz., gebonden, prijs € 34,99

BRONNEN

- 1 Zie de rubriek Boekenschap voor een bespreking van genoemd boek van Ellul.
- 2 C.S. Lewis, *De afschaffing van de mens*, Kampen 1997, p. 53.
- 3 Met name de publicatie van het rapport van de Club van Rome 'Grenzen aan de groei' in 1972 was hiervoor de katalysator.
- 4 Vergelijk de klacht in Ezechiël 18: 'De vaders hebben onrijpe druiven gegeten en de tanden van de kinderen zijn stomp (of: stroef) geworden.'

Politieke situatie in de zes gemeenteraden

AUTEUR

Aarnout van Gelder,
redactielid

In deze Lokaal Vizier komen zes SGP-fractievoorzitters aan het woord. Hoe ziet de politieke situatie in hun gemeenteraad eruit?

NOORD-BEVELAND

Cor van de Woestijne: 'De gemeenteraad van het eiland Noord-Beveland telt 13 zetels, verdeeld over zeven fracties. De confessionele partijen hebben samen drie zetels (22%). Van 2002 tot 2018 werd de coalitie gevormd door CDA, VVD en SGP. Vanaf 2018 vormden SGP, NBB en CDA de coalitie en sinds 2022 zijn dat NBB, VVD en SGP, samen goed voor acht zetels.'

WAALWIJK

De gemeenteraad van Waalwijk telt 29 zetels, verdeeld over tien fracties. De coalitie bestaat uit Lokaal Belang, VVD, Groen Linksaf en D66, samen goed voor 20 zetels. De confessionele partijen hebben 5 van de 29 zetels, dat is 17%.

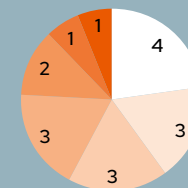
Richard Tiemstra: 'De getalsmatige verhouding tussen coalitie en oppositie doet vermoeden dat de oppositie weinig in te bren-

gen heeft. De politieke realiteit laat dit ook zien. Lokaal Belang is in 2022 van 9 naar 11 zetels gegaan en maakt in belangrijke mate in Waalwijk de dienst uit. Meerderheden kunnen zij halen over rechts met de VVD of over links met D66 en Groen Linksaf. De omstandigheid dat de oppositie weinig ruimte in de raad krijgt, is niet goed voor de persoonlijke verhoudingen. Door de tijd is er best hier en daar oud zeer ontstaan, waar regelmatig nieuw zeer overheen wordt gelegd. Daar ligt volop ruimte voor verbetering in onze gemeenteraad.'

ALPHEN AAN DEN RIJN

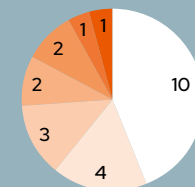
Hans van Kuijk: 'De gemeenteraad van Alphen telt 39 raadszetels, verdeeld over 13 partijen. Er zijn maar liefst 4 lokale partijen: Nieuw Elan, Beter Alphen, Rijn Gouwe Lokaal en Lokaal Belang Alphen. Ook in Alphen aan den Rijn is sprake van versplintering. De coalitie wordt gevormd door de partijen Nieuw Elan, CDA, VVD en D66 met 21 zetels; de oppositie telt dus 18 zetels. CDA, ChristenUnie, SGP en de lokale partij Rijn Gouwe Lokaal hebben een christelijke achtergrond (samen 9 zetels, dat is 23%).'

Zetelverdeling per gemeenteraad

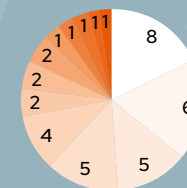
DANTUMADIEL
17 zetels

■ CDA
■ Sociaal Links
■ CU
■ Gemeentebelangen Dantumadiel
■ FNP
■ SGP
■ BNVL

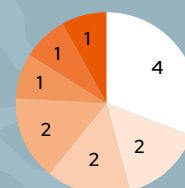
TWENTERAND
23 zetels

■ Gemeentebelangen Twenterand
■ CDA
■ CU
■ SGP
■ PVV
■ VVD
■ PvdA/GL

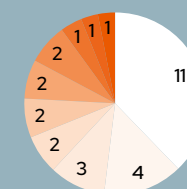
ALPHEN AAN DEN RIJN
39 zetels

■ Nieuw Elan
■ GL
■ VVD
■ CDA
■ D66
■ PvdA
■ CU
■ SP
■ SGP
■ FvD
■ Beter Alphen
■ RijnGouweLokaal
■ Lokaal Belang Alphen

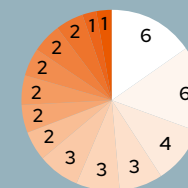
NOORD-BEVELAND
13 zetels

■ NBB
■ VVD
■ SGP
■ PvdA/GL
■ CDA
■ BEN
■ D66

WAALWIJK
29 zetels

■ Lokaal Belang
■ VVD
■ GL
■ D66
■ Samen Waalwijk
■ SGP
■ CDA
■ CU
■ Lijst Ijpelaar
■ W'wijk in Beweging

APELDOORN
39 zetels

■ VVD
■ Lokaal Apeldoorn
■ GL
■ PvdA
■ CU
■ D66
■ BNVL
■ CDA
■ Wij Apeldoorn
■ PvdD
■ SGP
■ SP
■ FvD
■ 50Plus

‘Samen bestuur je een gemeente. Relationale kracht is daarin belangrijk: zie je de ander staan? Juist als je het oneens bent met hem of haar.’

TWENTERAND

De gemeenteraad van Twenterand telt 23 zetels, verdeeld over zeven partijen. De coalitie, GBT en CU, heeft 13 zetels. De confessionele partijen hebben samen 9 zetels (39%).

Jan Jonker: ‘De SGP heeft met de gemeenteraadsverkiezingen vorig jaar er een zetel bij gekregen. Op een haar na behaalden we 3 zetels. We kwamen slechts 18 stemmen te kort voor een restzetel.’

DANTUMADIEL

De gemeente Dantumadiel in de Friese Wouden is overwegend christelijk en ook kerkelijk meelevend. De gemeenteraad telt 17 zetels verdeeld over zeven partijen. Vier partijen vormen de coalitie: Sociaal Links, CU, GBD en SGP. Samen hebben ze tien zetels. De SGP levert geen wethouder. De confessionele partijen zijn goed voor 8 zetels (47%).

Heerke Kooistra: ‘We zijn aangehaakt bij de coalitie vanwege de goede constructieve houding van de afgelopen vier jaar (met dank aan mijn voorloper Tom Bakker). Voor de coalitievorming zijn we na de vorige verkiezingen opnieuw gevraagd. Het ambtsgebed en zondagsrust zijn behouden, waarvoor we dankbaar zijn. Vorig jaar tijdens de verkiezingen heeft de SGP bijna een tweede zetel gehaald. We kregen maar zeven stemmen te weinig voor een restzetel! De verhoudingen tussen confessionele en seculiere partijen zijn goed te noemen, hoewel er standpunten zijn waarop we tegenover elkaar

staan, zoals over winkelopening op zondag. Ook binnen de coalitie wordt hierover verschillend gedacht. Toch staat in het coalitieakkoord dat de komende vier jaar ‘s zondags geen winkels open mogen op de zondag.’

APELDOORN

De gemeenteraad van de Veluwe hoofdstad heeft 39 zetels en telt maar liefst 14 fracties. De coalitie bestaat uit VVD, Lokaal Apeldoorn, GL, SGP en SP, samen 20 zetels. De confessionele partijen hebben 7 zetels (18%).

Jan Kloosterman: ‘In Apeldoorn hebben we een open cultuur waarin we over het algemeen prettig samenwerken. Dat betekent dat we lang niet altijd besluiten langs de lijn van coalitie en oppositie. Natuurlijk zijn er tegenstellingen en die komen soms heel duidelijk naar voren. Met elkaar proberen we echter polarisatie tegen te gaan. Samen bestuur je een gemeente. Relationale kracht is daarin belangrijk: zie je de ander staan? Juist als je het oneens bent met hem of haar. Ook bij de coalitievorming is dat van doorslaggevend belang geweest. Er is nadrukkelijk gekeken of het team wethouders en fractievoorzitters in staat waren om goed samen te werken ondanks politieke tegengestelde opvattingen. Daar hoort dan ook bij dat je elkaar wat gunt en van elkaar weet wat ‘heilige huisjes’ zijn. Dat is echt nodig als je iets wilt bereiken in zo’n diverse coalitie in een gemeente met ruim 165.000 inwoners.’

Licht in de duisternis

Hoe kijken we naar de strijd rond Israël nu? In welk licht? Wie stelt simpelweg door het zuivere licht van de rede geleid te worden, ziet voorbij aan de geestelijke strijd. Dan heb je onvoldoende oog voor de kwaadaardigheid van het telkens weer opduikende antisemitisme, de blinde haat tegen het Joodse volk en de God van Israël. Te weinig zicht op de invloed van de radicale islam.

Wat een voorrecht om bij het licht van de Schrift naar Israël te kijken, als een lamp voor onze voet en een licht op ons pad. Dan krijg ik een helder beeld, ook van de schaduwkanten. Dan weet ik echt wel dat Israël niet altijd alles goed doet. De Bijbelse geschiedenis is onthutsend eerlijk. Bij het licht van de Schrift word ik niet overdreven optimistisch over de kansen op vrede door menselijke inspanningen. Een conferentie hier, politieke druk daar, en een flinke sloot subsidie – en alle problemen opgelost? Doe je best, maar reken je vooral niet rijk.

Toch geeft het licht van de Schrift altijd weer ongekend hoopgevend perspectief. Hierom: de duisternis wint het niet van het licht. Onze Joodse vrienden hebben mij geleerd dat een klein kaarsje al veel duisternis kan verdrijven. We zien het terug op het Chanoekafeest. Licht in de duisternis, het Woord is er vol van. God schiep op Zijn machtswoord het licht. Christus is het Licht der wereld, de Zon der gerechtigheid. Licht dat verlicht. Licht dat verwarmt. Licht dat geneest. En daarom hoeven we niet in duisternis rond te dolen, en

gelooven we vast, dat de nacht voorbij gaat. Hoe donker het ook is, het wordt licht! Licht dat de duisternis verdrijft.

Mr. C.G. van der Staaij was van 19 mei 1998 tot 5 december 2023 lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

COLUMN
Kees van der
Staij

ZICHT IN HUIS HALEN?

Hier leest u hoe dat kan.

U kunt zich abonneren op het tijdschrift **Zicht** door donateur te worden van de Guido de Brès-Stichting. Kies voor **Guido-Zilver** of **Guido-Goud** en u ontvangt vier keer per jaar een nieuwe editie. We bieden **Zicht Magazine** zowel gedrukt als digitaal aan. Ben jij student of lid van de SGP-Jongeren? Dan krijg je een aantrekkelijke korting!

Kijk op onze website wi.sgp.nl/zicht voor alle steunvormen en tarieven.

☎ Of bel naar 010 7200 785

Guido ZILVER € 25 per jaar

- 4 keer per jaar het tijdschrift *Zicht*
- uitnodigingen voor onze activiteiten
- onze digitale nieuwsbrief

Guido GOUD € 50 per jaar

- 1 á 2 keer per jaar nieuwe WI-publicaties
- 4 keer per jaar het tijdschrift *Zicht*
- uitnodigingen voor onze activiteiten waaronder de jaarlijkse Guido-lezing
- onze digitale nieuwsbrief

Guido BRONS € 15 per jaar

- uitnodigingen voor onze activiteiten
- onze digitale nieuwsbrief

COLOFON

ZICHT, 51e jaargang (2025)
Nr. 0 • ISSN 0167-2150

Zicht is een uitgave van de Guido de Brès-Stichting, het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP, Dinkel 7, 3068 HB Rotterdam

REDACTIE

- Arjan Bassa MSc
- Gideon van den Brink MSc
- mr. Aarnout van Gelder MA
- mr. Harry Groenenboom
- Gerard van Rijswijk MSc
- Geert Schipaanboord MA
- drs. Jan Schippers
- mr. Gerben Veenema MSc

COVERBEELD

Bron: Adobe Stock

ONTWERP & REALISATIE

BladenMakers.nl, Ermelo

DRUK

Torendruk, Nijkerk

Speciaal aanbevolen

360 pagina's
27,95

Vijf leugens ontmaskerd

Bijbelse waarheid in een postmoderne tijd
Rosaria Butterfield

In onze postmoderne cultuur heerst de gedachte dat ieder mens zijn of haar eigen waarheid heeft. De auteur ontkracht in dit boek vijf leugens over seksualiteit, geloof, feminisme, genderrollen en bescheidenheid.

376 pagina's
22,95
E-book 16,99

Gods goede orde

Lichaam, gender, huwelijk, seksualiteit en gezin in het licht van de schepping
Dr. M. Klaassen

Gender en seksualiteit zijn hot issues, zowel in de samenleving als in de kerk. Hierover bestaat verlegenheid en verwarring. Deze studie wil vanuit het klassieke perspectief van de scheppingsorde licht op deze thematiek werpen.

464 pagina's
29,95

De werken van Zijn handen

Een kritisch commentaar op theïstische evolutie
Bart van den Dikkenberg

Theïstische evolutie lijkt een aantrekkelijk alternatief voor de Bijbelse scheppingsleer. We kunnen de evolutieleer aanvaarden, terwijl we het geloof in God als Schepper niet hoeven op te geven. Maar dit roept ook tal van vragen op.

312 pagina's
22,50
E-book 16,99

Leugens en waarheid

De consequenties van wereldvisies
Sharon James

We leven te midden van allerlei leugens. We worden er dagelijks mee overspoeld, en dat terwijl deze leugens schadelijke gevolgen hebben voor mensen, samenlevingen en hele beschavingen. In dit boek brengt Sharon James de bronnen van een aantal van deze leugens in kaart.

328 pagina's
19,95

Het wonder van Gods genade

Overdenkingen over de orde of de gouden ketting van het heil
Dr. P. de Vries

In de leer van de orde van het heil wordt de betekenis van de diverse weldaden die Christus aan Zijn Kerk schenkt, belicht en de onderlinge samenhang beschreven. Alle schakels moeten vanuit Christus en de gemeenschap met Hem worden verstaan.

128 pagina's
19,95
E-book 14,99

Een heilige dag van rust

Een Bijbelse visie op de dag des Heeren en de naleving daarvan
John Owen

De puriteinen stonden bekend om hun 'sabbatsheiliging'. In 1671 publiceerde de puritein John Owen zijn boek over de zondagsrust en ruim 70 jaar later kwam er een eerste Nederlandse vertaling.

Ga naar uw boekhandel, bestel op debanier.nl of bel 055-5390650

de
banier
UITGEVERIJ

wi.sgp.nl